

Barbarstvo in kultura

Strašna je zmedenost, ki so jo v današnjem rodu povzročile svetovna vojna, inflacije in krize, skratka ves kaos povojne dobe. Razpadanje kapitalistične družbe spremljajo pojavi, kakor jih menda nihče ni prej pričakoval v takem obsegu. Marx je v »Komunističnem manifestu« napovedal revolto takozvanega srednjega stanu proti buržuaziji: »Srednji stanovi: mali obrtniki, mali trgovci, rokodelci, kmetje, vsi se bojujejo proti meščanstvu, da obvarujejo svoj obstanek pred propadom.« Toda v tem svojem boju so šli v mnogo državah pod prapor fašizma, od katerega si obe-tajo, da jim bo rešil njihovo lastnino in njihov prejšnji položaj v človeški družbi. Svojega zaveznika še ne vidijo v proletariatu, ne stremé po zgrad-nji nove socialistične družbe, mislijo, da je njihovi stiski krivo slabo go-spodarstvo in korupcija poedincev in da se bodo razmere zboljšale, če pride na oblast energičen vodja à la Hitler, Mussolini itd., kakor jim obe-tajo razni fašistovski gromovniki in preroki. Resna kriza srednjega sta-nu in njegove nade v fašistovsko rešitev sta začasno vzbudili najhujši reakcionarni pokret. Temu se ni čuditi. Že Marx je dobro označil politično omejenost srednjega stanu in njegovo nagnjenost, da se da izkoristiti po protirevolucionarnih strujah:

»Niso revolucionarni, temveč konservativni. Še več! Reakcionarni so: zgodovinsko kolo skušajo zasukati nazaj.« Hočejo iti skozi peklo fašizma, v katerem bodo šele spoznali, da so slabo branili svoje interese, ko so izročili svojo usodo v roke »genijalnih« fašistovskih diktatorjev. Faši-stovska kuga iz srednje Evrope prodira tudi proti nam in najde vedno več zaslepljenih ljudi, ki mislijo, da bi bil tak radikalen recept priporoč-ljiv tudi za nas.

Ljudje so danes bolj kot kdaj prej nagnjeni k temu, da drvé za vsa-kim novim imenom, ki jim obeta novega Mesijo. Za vsak nov milni me-hurček se navdušijo in drugi dan že razočarani dvomijo nad vsem člo-veštvom. Pravijo, da se od nikogar več ne bodo dali prevarati, pri tem so pa tako neskončno lahkoverni, da nasedejo prvemu goljufu, ki pride med nje. Samo za pametno stvar se ne morejo nikakor odločiti. Sociali-zem je posebno za takozvane intelektualce že stara šara, vse pri njem gre prepočasi in predolgočasno; hočejo si hitlerjevske geste s parada-mi. V tem oziru je današnji čas podoben nekaterim prejšnjim zgodovin-skim dobam, kakor dobi propadajočega rimskega imperija ali verskih bojev v srednjem veku. Že davno ni tako cvetelo rokodelstvo špekulacije z ljudsko lahkovernostjo in neumnostjo kakor danes. Astrologi in hotelski grafologi, ciganski proroki in jasnovidci najdejo prav tako lahko hvalež-ne objekte za svoj »švindeln« kakor politični akrobati in hohštaplerji v čr-nih, rjavih in modrih srajcah. Moč neumnosti je danes tako velika, da je nikoli v zadostni meri ne cenimo.

Valu fašistovske podivjanosti, blaznosti in barbarstva se pridružuje še klerikalizem, čigar »ljudsko« politiko je dobro označil Marx: »Beraško malho so vihteli v roki kot prapor, za katerim so zbirali ljudstvo. Toda na njih zadnjicah so se takoj opazili stari fevdalni grbi,« zato »v politični praksi sodelujejo pri vseh nasilnih odredbah proti delavskemu razredu in v navadnem življenju — vzlic vsem mogočim frazam — prav dobro porabijo svoja dostojanstva in prodajajo zvestobo, ljubezen in čast za ovčjo volno, peso in žganje.«

Mi ne smemo obstati pred vsem tem barbarizmom, temveč moramo tem bolj razgibati vrste delavskega gibanja. V tem gibanju še danes preveč prevladuje golo strokovničarstvo, materialne skrbi posameznih delavskih kategorij in premalo je političnega duha, idejnega življenja in razgibanosti. V boju z reakcijo ne gre samo za plače, delovni čas, imovino delavskih organizacij, temveč gre za vse. Fašizem je napovedal »totalni« (celotni, na vseh področjih) boj socializmu. Na to mora socializem odgovoriti s »totalno« vojno.

Socializem ni golo gibanje želodcev, temveč pomeni predvsem vero v razvoj človeka do popolne svobode, do obvladanja vseh materialnih sil; socializem pomeni razumsko, znanstveno miselnost, prosto vsega praznoverstva in vražarstva. Socializem pomeni najpopolnejši izraz velikih in večnih idej človečanstva, svobode in pravice. »Socialistično prepričanje in program je rezultat večstoletnega duhovnega dela vsega kulturnega sveta,« pravi Karl Kautsky.

To prepričanje si mora vsakdo pridobiti z izkušnjami v življenju in s samostojnim razmišljanjem. Socialističnega prepričanja si ne pridobiš na paradi, na manifestaciji, ker je manifestacija samo zunanji izraz številčne moči pristašev neke struje. Manifestacija človeka samo navduši, prepričanje pa si mora vsakdo sam ustvariti v svoji notranjosti, s svojo miselnostjo.

Najhujša ovira za naš socialistični kulturni pokret je to žalostno dejstvo, da premnogo ljudi, zlasti mladih, sploh noče nič misliti. Imponira jim samo sila. Kakor je težko, moramo s podvojenimi močmi navajati zlasti mlade ljudi k miselnemu, duhovnemu delu, k študiju ekonomije in družabnega razvoja, zgodovine socializma in držav posebno v zadnjem stoletju.

Kadar kdo postane res prepričan socialist, ga ne more zbegati nobena stvar. Kajti z vso pametjo vidi, da mora nujno prodreti socializem in zmagati na svetu, če noče človeštvo propasti. Tega prepričanja nikakor ne morejo omajati dogodki nekaj let v nekaj državah. Čim več mladih in drugih delavcev se bo v »Svobodi« res vzgojilo v znanstvenem socializmu, tem več poročstva imamo za stalen in hitrejši napredek celotnega delavskega gibanja pri nas.

Naj klero-fašistična reakcija proglašja svobodo in človečanstvo za zastarelo idejo, mi vemo, da bo ta ideja prej ali slej zmagala tem bolj učinkovito, čim bolj jo bodo zavirali.

V tem vrtincu neumnosti, zbežanosti in konfučnosti okrog nas je dvakrat nujno in potrebno najživahnejše in vztrajno vzgojno delo v »Svobodi« v smislu gesel: duhovnost in izobrazba proti neumnosti, miselnost proti praznoverstvu, človečanstvo proti barbarstvu!

—elj

Rudolf Golouh, Pomen avstrijskih dogodkov

Preokret v skrajno desno, ki obeležuje vso današnjo razrvano dobo, se nadaljuje z naravnost besno doslednostjo. Za veliko Nemčijo je sedaj stopila v krog reakcionarnih, fašistiziranih držav tudi avstrijska republika, ki se je prav za prav s svojimi zadnjimi notranjepolitičnimi in ustavnimi preosnovami naglo in radikalno pretvorila v oligarhično državo. Priznati moramo, da gre reakcionarno žito vsepovsod bujno v klasje.

Za poznavalca razmer niso bili avstrijski dogodki in njihov tragični razplet nobeno presenečenje. Živimo v dobi, ko si človeštvo, žejno izprememb, želi kakorkoli prebiti odrevenelost današnjega zavoženega stanja in premagati bolešno negotovost sedanjosti. Vtesnjeno v težke prilike današnjega kritičnega časa, izčrpano gospodarsko in duševno, amorfno, kakor vedno, v svojem mišljenju, niti ne gleda več na to, da-li so te izpremembe zanj koristne: glavno je, da se nekaj zgodi, čeprav na slabše, čeprav za ceno še večje lastne zaslužjenosti, še večje poostritve razmer, vstvarjanja še večje negotovosti. Prej je človeštvo polagalo vse nade v levičarske pokrete, sedaj jih polaga v desničarske — morda pa misli v svoji večni neorijentiranosti, da so ti desničarski pokreti, radi navidezno radikalnih gesel, ki jih prevzemajo, le nadaljevanje levičarskih... Najtežje je doumeti brezmejno ljudsko neumnost.

Avstrijski dogodki potrjujejo predvsem, da so takozvane vladajoče stranke mnogo spretnejše in odločnejše v izrabljanju ugodnih prilik za izvedbo svojih političnih načrtov, kakor pa delavski in podobni napredni pokreti. Primer Avstrije dokazuje znova, da se vladajoči sloji ne pomišljajo dosti, da-li se pri njihovih podvigih rušijo načela demokracije — skrb za ta načela, za njihovo povečevanje ali objokovanje prepuščajo mirne duše delavskim strankam in vedno bolj maloštevilnim meščanskim idealistom. Vsi ti elementi so polagoma zašli med pasivne zagovornike one meščanske demokracije, na katero se meščanstvo v prvi vrsti veselo požvižga. Za objektivnega opazovalca ljudskih gibanj in idejnih izprememb je to res svojevrsten pojav. Bolj smešne konstelacije svet menda še ni videl — tudi ta posebnost spada prav lepo v naš paradoksalni čas.

Kdor je zasledoval notranje težave Avstrije v zadnjih letih, se ni mogel dovolj načuditi, da se ta mala država, notranje tako razrvana, gospodarsko izčrpana, z neurejenimi odnošaji med samimi strankami vladnega bloka, ki je le s težavo premagala pretečo opasnost osvojitve po nemškem hitlerizmu, in še to le s pomočjo velesil, trdovratno nakopava še spor z močno avstrijsko socialno demokracijo, z edino prav za prav močno, homogeno, smotreno organizirano avstrijsko stranko. Pa je vendar, ko še ni prav zaključila boj z hitlerizmom, prešla v srdit ofenzivni napad proti tej socialni demokraciji ob brezhibnem funkcijoniranju vsega državnega aparata. Izvedla je ta boj s tako silo in odločnostjo, da je moralo tudi avstrijsko delavsko gibanje, ki je bilo edino med vsemi socialnodemokratskimi gibanji na svetu pripravljeno na boj z vsemi sredstvi, po nekaj dnevih junaškega boja in odpora kapitulirati. Vsa moč in prednost avstrijske vlade je bila prav za prav v tem, da je znala izrabiti zanj ugoden trenutek do svojih poslednjih logičnih posledic.

Avstrijsko socialnodemokratsko gibanje je bilo eno najmočnejših delavskih gibanj — v boju z Dollfussovo vlado je sicer kapituliralo, toda rešilo svojo čast in čast socialnodemokratskega gibanja vobče. Kar

izbija novega in velikega iz avstrijskih dogodkov je v resnici le ta izredni pojav, da je v zgodovini socialne demokracije to gibanje prvič poseglo v boj z vsemi sredstvi direktne borbe, da ni ostalo le pri žuganju in pri resolucijah. Ta edinstvena gesta v zgodovini bojev evropske socialne demokracije daje prav za prav avstrijskim dogodkom posebno veličino in poseben pomen. Vse drugo spada takorekoč le v logični proces današnjega v nazadnjaštvo tonečega časa, ki je spet le posledica splošne depauperizacije proletarijata, velike nezaposlenosti, depresije in razočaranja v ljudskih masah, ki so pričakovale veliko, dosegle pa malo —, ker mase dnevnih, še tako pomembnih pridobitev ne znajo nikoli prav ceniti.

Avstrijsko politično življenje se je že dolgo polariziralo na dveh ekstremih, če je bilo to prav ali ne, bomo morda drugič razpravljali. Že pokojni Seipel je smatral za svojo najvažnejšo nalogo, da uniči avstrijsko delavsko gibanje. Prvi začetki borbe, ki se je pretekli mesec tako hrupno zaključila na dunajskih ulicah, spadajo v njegovo dobo. Vse drugo je bila le neizbežna posledica te politične usmeritve v Avstriji. Če bi bila avstrijska socialna demokracija ob tej ali oni priliki spretnejše izrabila svojo številčno moč v parlamentu in trenutne zmede v nasprotnih strankarskih taborih, bi bila morda odločilni spopad zavlekla, za stalno bi ga najbrže ne mogla preprečiti. Vse to bi se bilo morda dalo preprečiti, ako bi bili avstrijski socialni demokrati vodili ves čas tako politiko, kakor jo vodijo od prilike češki socialni demokratje (ali tudi oni imajo zahvaliti svoj položaj v mnogočem le politični uvidevnosti predsednika Masaryka in zunanjepolitičnemu položaju češkoslovaške države).

Zunanjepolitični momenti so igrali v Avstriji veliko vlogo. Zunanjepolitične težnje oficijelne Avstrije so se nagibale od vsega začetka na fašistično Italijo. Za Avstrijo bi bila po vsej človeški pameti naslonitev na Malo antanto edino naravna in edino koristna zunanjepolitična usmeritev. Če bi se bila Avstrija naslonila na Malo antanto, bi ne bilo treba boja za uničenje avstrijske socialne demokracije. Oficijelna Avstrija je tiščala od nekdanj v Budimpešto, Budimpešta pa od nekdanj v Rim. Rimu pa služita ti dve državi za protiutež politiki Male antante v Podonavju. Odtod muke Rima, da prepreči spojitev Avstrije z Nemčijo, odtod potreba, da se priključijo spet v življenje Habsburžani, čemur naj kot prva etapa služi pretvoritev Avstrije v zvezno državo, da bo zaenkrat vsaj avstrijske republike konec. Edina resna ovira tem fatalnim načrtom so bili še socialni demokratje, ki so se morali zato radikalno iztrebiti. Za dogodki v Avstriji tiči nedvomno tudi Mussolini in besno sovraštvo italijanskega fašizma do vsega, kar je socialnega in demokratičnega, do sleherne politike ravnesja, v tem slučaju zlasti politike Male antante za ohranitev miru v podonavskem področju in v centralni Evropi vobče.

Notranja in zunanja reakcija sta se srečali, da uničita poslednjo silo demokracije in poslednje činitelje miru v tem delu sveta. Morda so računali, da se bo tudi avstrijski proletarijat, kakor nemški, udal brez boja, svoj cilj so pa le dosegli. Drugo je sedaj vprašanje, če bo nadaljnji razvoj dogodkov v Avstriji odgovarjal njihovim računom. Kajti do restavracije avstroogrske reducirane monarhije je tudi še dolga pot, in če niso znale poklicane države nič povedati, dokler je šlo le za boj proti delavcem in proti dunajski občini, bodo hotele nedvomno nekaj povedati v pogledu restavracije. S porazom avstrijske socialne demokracije je vsekakor v centralni Evropi ustvarjena možnost še večjega nereda v zunanjepolitičnem pogledu, ogrožen je tu normalni razvoj, kajti le avstrijska socialna

demokracija je bila resen in zanesljiv činitelj miru. Zveza Dunaja in Budimpešte z Rimom more samo ustvariti v tem področju drugo Albanijo. Tega se začenjajo polagoma menda zavedati tudi v Parizu in v Londonu. Zato je vprašanje, če bodo Dollfusove kalkulacije nazadnje tako izpadle, kakor je računal.

Avstrijska socialna demokracija je propadla. Branila je pravo in demokracijo. Njena borba je bila defenzivna. Z borbo za delavske domove v Floridsdorfu in Ottakringu je hotela poudariti svojo življensko moč, svoje pravo do obstoja. Nekaj veličastnega je v tem in skoro bi rekli, nekaj religioznega. Toda tudi defenzivni boj je več ali manj le demonstracija.

Preokret v desno, ki se je začel z zmago fašizma v Italiji, se nadaljuje. Avstrija je le nov člen v tem kompleksu za nas izredno značilnih dogajanj. Nespametno bi bilo obupavati. Bolje je, se iz vsega nekaj naučiti.

In končno: s tem, da so izginila delavska gibanja iz dobre polovice evropskih držav, ali se je na svetu kaj izpremenilo? Gospodarska kriza traja dalje, poostruje se iz dneva v dan, in socialna vprašanja ostajajo nepremaknjeno na dnevnem redu. Tudi stranke so minljiv faktor, one se lahko uničijo ali pretvorijo, ljudstva, njihove potrebe in težnje pa ostajajo. Zlasti pa ostanejo in živijo dalje v boju propadla gibanja.

Jova Jakšič, Politika in delavski razred

Ni ga, niti ni moglo biti časa, v katerem se ne bi vodila politika. So, in treba je, da so ustanove, društva in organizacije, ki so nepolitične in ki se s politikom ne pečajo. Toda ne bi bilo treba, da bi bili ljudje, ki se ne udeležujejo političnega življenja. Nezanimanje za politiko je samo po sebi reakcionarno, ker posredno podpira tiste, ki so bodisi po svojem rojstvu, bodisi po bogastvu, navadno po enem in drugem v ugodnejšem družabnem položaju in ki so, da tako rečemo, že na sedlu. Vsi tisti, ki imajo čuvstvo človeškega dostojanstva, bi se morali pečati s politikom, ker politična pasivnost pomeni izročati svojo usodo v tuje, več ali manj neznanе roke. Politiko so ozloglasili politični špekulanti, ki so videli v njej navadno trgovino, in politična budala, ki o osnovah in pogojih politike niso imeli nobenega pojma, dočim je resnična politika služba družbi, vredna najvišjih moralnih in duhovnih vrhov.

Kakor ni časa brez politike, tudi ni politike brez političnih strank. Krik proti političnim strankam, kakor so ga zagnali in spravili v modo vzhodno od Rena, ni nič drugega kakor zahteva najreakcionarnejše stranke, da ima ona sama strankarsko-politični monopol. Naj bo diktator še toliko samozavesten, pa celó genijalen, nikakor se ne more vladati brez skupine političnih somišljenikov, kar v bistvu ni nič drugega nego politična stranka.

So različne stranke, ali napačno je, deliti jih na dobre in slabe. Naravnost nevarno je, radi takozvanih slabih strank napraviti sklep, da je treba sploh ukiniti strankarski sistem političnega življenja. Stranke je treba deliti v napredne, demokratične, delavske, meščanske. Strankarsko-politično življenje, ki nastaja iz teh strank, ni in ne more biti slučajno. Je več ali manj slika stvarnih razmer in izraz razporedenja ljudskih množic. Izkušnja v mnogo državah je pokazala baš v najnovejšem času, da je na prvi pogled tudi najbolj neumen strankar-

sko-političen sistem boljši in bolj zdrav od takozvanih genijalnih in dobrohotnih diktatur.

Življenjska potreba delavskega razreda in njegovega gibanja je, da obstoji in se vodi samostojna delavska socialistična politika. Niti v enem od štirih velikih vprašanj našega političnega življenja ne more najti delavsko gibanje skupnih točk niti z eno bodisi odobreno, bodisi neodobreno meščansko stranko. V vprašanju politične demokracije, v vprašanju premaganja gospodarske krize, v vprašanju socialne politike, zavarovanja brezposelnih in invalidnih ljudi, kakor tudi v vprašanju notranje ureditve države imajo vse te stranke drugačne in nasprotno programe, kakor ga mora imeti delavska politična organizacija v interesu delovnih množic.

(Iz sarajevske »Snage« 1934, št. 1.)

Vzgoja značaja pri otroku

Nobena stvar ni proletarcu tako potrebna kakor kremenit značaj. Delavec, ki nima značaja, zlasti v takih dobah, kakor je današnja, kaj hitro podleže raznim izvendelavskim vplivom ter postane kršitelj glavne zahteve proletarskega boja — namreč delavske solidarnosti. Prav zato pa je naloga delavskih staršev, da tudi svoje otroke, ki naj v bodočnosti nadaljujejo njihov boj, vzgoje v značaje — potem se ne bo več dogajalo, da bi postali sinovi in hčere socialistov izdajalci proletarijata ali pa vsaj ljudje, ki jim je boj za novo družbo deveta briga.

Malokateri delavski starši pa se zavedajo, da je treba z vzgojo značaja pričeti pri otroku že v najranjši dobi, že tisti hip, ko se otrok rodi. Novorojeno dete je kakor nepopisan list papirja in že prvi vtisi in doživljaji so včasih odločilne važnosti za vse njegovo poznejše življenje. Kolikokrat se pozneje starši pritožujejo nad samovoljnostjo, trdovratnostjo, nesocialnostjo svojih otrok, ne zavedajo pa se, da so vse te napake zakrivali v otroku sami že v najzgodnejši njegovi dobi.

Samo nekaj vzgledov!

Po težkem in trudapolnem dnevnem delu položi delavska mati dojenčka v zibel in nato leže tudi sama v posteljo, da si nabere novih moči. Komaj zadremlje, se že začne nočni koncert: njen ljubljeneček se začne dreti na vse pretege, zahtevajoč hrano. Nespametna mati mu ustreže — včasih celo po večkrat v eni noči, samo da ga uteši. Mali kričač, ki mu je včasih komaj osem dni, je postal tako zmagovalec, recimo, nad tridesetletno materjo. S tem je napravil doktorski izpit za življenje: svoji samovolji hoče odslej pokoriti vse in mati se često niti ne zaveda, da si vzgaja nasilnega človeka, ki se ne bo znal v poznejšem življenju podrediti celoti. Razen tega pa ob takem nočnem življenju ne mati ne otrok telesno ne uspevata. Zato je priporočljivo, da matere zvečer otroka osnažijo, ga nadoje, polože v zibelko, nato pa — mir. Prvo, drugo, mogoče celo tretjo noč bo dojenček kričal; ko pa bo spoznal, da ne doseže ničesar, se bo umiril in spal ponoči brez kričanja in vrisčanja. V njegovo bistro pa se bo globoko, čeprav nezavestno, zarezala zavest: da so človekovi samovolji postavljene meje.

Pa tudi sicer se vse prečestokrat pregreše matere, babice, tete in kar je še sličnih ljudi, ki spadajo v bližnjo »žlahoto«, proti vzgoji značajnosti. V mnogoterih družinah je otrok središče vse družine, pa ne samo družine, nego tudi

gostov, ki pridejo vanjo. Zmeraj ga kdo miluje, se z njim peča, in če le malo zjavka, takoj hiti vsa hiša skupaj — kakor pri požaru. Tak otrok hoče kmalu imeti zmeraj koga pri sebi, ki se mu mora v vsem vkloniti, sicer se zateče k preizkušnemu sredstvu: joku, ki z njim vse dokaže. Iz dojenčka nastaja tako tiran in egoist, ki meni, da je vse na svetu samo radi njega. Uprav tiranski in egoistični ljudje pa so prava šiba za vse zatirane in izkoriščane — in ta šiba poje uprav po proletarcih. — Pametna mati bo zato često prepustila otroka samemu sebi in njegovim igračam in ne bo dopuščala, da ga sorodniki neprestano prekladajo iz roke v roko.

(Po Schrotu).

Ernst Hæckel

Pred sto leti se je rodil veliki zoolog¹⁾ in naravoslovec Ernst Hæckel, ki je kot pogumen svobodomislec, učenjak, umetnik in vsestranski pisatelj dopolnil Darwinov nauk o nastanku in razvoju živali in človeka. Rodil se je 16. febr. 1834. l. v Potsdamu, torej v takozvani predmarčni dobi. Njegovo mladostno in prvo zrelo delo se je sukalo okrog revolucionarnega leta 1848. V čuvstvenem miljeju meščanske demokracije, v idejnem krogu svobodoumne prosvetljenosti je odrasel. Že zgodaj je kazal največ zanimanja za naravoslovje. Beda in pomanjkanje nista nikdar ovirali njegovih moči in njegovega dela. Njegovo zunanje življenje je potekalo mirno, brez vsakih velikih kriz in dogodkov. Bil je sin višjega uradnika. Po očetovi želji je študiral in dokončal medicino, da si zagotovi dobro življenjsko eksistenco. Po končanih študijah v Jeni, Berlinu, Würzburgu in na Dunaju se je naselil v Berlinu kot zdravnik z ordinacijskimi urami — od petih do šestih zjutraj. S tem je izpolnil željo očeta, ki mu je nato dovolil, da je šel za dalj časa v Italijo. Lepe italijanske pokrajine so tako vplivale nanj, da se je hotel že posloviti od naravoslovnih ved in postati pokrajinski slikar. Tem trenutnim čuvstvom se sicer ni udal, vendar je tako vzljubil lepoto pokrajin in slikarstvo, da je s svojih mnogoštevilnih potovanj znosil domov čez tisoč akvarelov, od katerih so kasneje nekatere slike izšle v tisku pod naslovom »Slike s potovanj«.

Odločilno za Hæckla je bilo njegovo bivanje v Messini. Tu je raziskoval majčkena morska bitja radiolarije, ki jih je v tamkajšnjem morju polno vrst. 1862. l. je izdal »Monografijo radiolarijev« s 35 posrečenimi slikami. S tem delom si je za vselej pridobil sloves znamenitega zoologa.

Za njegovega bivanja v Italiji je izšla Darwinova knjiga o nastanku raznih vrst živali. Potem ko je Hæckel preštudiral to delo, se je takoj proglasil za pristaša Darwinove razvojne teorije. Septembra 1863. je imel v Stettinu prvo javno predavanje pred zborom naravoslovcev o razvojni teoriji in od tega časa je bil nesporen voditelj tega novega gibanja v Nemčiji; zato so mu kasneje po pravici rekli »nemški Darwin«. V Jeni je našel somišljenika v genialnem anatomiku Karlu Gegenbauru; oba sta bila prepričana, da mora Darwinova teorija preobrniti vso biološko znanost²⁾ in močno vplivati na vse dotedanje svetovne nazore.

Prvi plod študija Darwinovih naukov je bila Hæcklova »Generelna morfologija«. Najvažnejši zaključek iz razvojne teorije je bil, da se je

¹⁾ Zoologija = prirodopis živalstva

²⁾ Znanost o živih bitjih

tudi človek razvil iz nižjih živalskih oblik. Po manjših spisih o tem vprašanju je l. 1873. Häckel izdal svojo »Antropogenijo«, ³⁾ delo, ki je prvo razvilo vso razvojno zgodovino človeka in raziskalo njegov rodovnik do nižjih živali. Svoje nauke je naslonil na takozvani biogenetični osnovni zakon in na gastrea-teorijo, s katerima je postavil na novo, višjo podlago vso tedanjo zoologijo (= nauk o živalstvu). Po biogenetičnem osnovnem zakonu gre vsaka žival pri svojem razvoju iz oplojenega jajca skozi celo vrsto raznih oblik, ki odgovarjajo tistim oblikam, ki so jih imeli in menjali predniki dotične živali v svojem geološkem razvoju. Gastrea-teorija pa dokazuje, da vse prave živali izvirajo od prastare, skrajno preproste rodovne oblike, ki se še danes pojavlja v individualnem razvoju vseh živalskih razredov kot takozvana gastrula (odtod ime teorije). Na podlagi dognanj drugih ved, kakor primerjalne anatomije, embriologije ⁴⁾ in paleontologije je skušal Häckel pojasniti, da človek izvira od najenostavnejših enoceličnih protističnih bitij.

Iz spoznanja živalskega izvora človeka so sledili pomembni zaključki za preobrazbo svetovnega nazora. Te svoje misli je razložil v svojih delih »Die Welträtsel (Uganke sveta) in »Die Lebenswunder« (Čuda življenja).

Häckel si je vedno prizadeval, da bi se ustanovil muzej za razvojno zgodovino človeka; v njem naj bi se zbirali in naj bi bili vsakemu dostopni vsi dokazi za pravilnost razvojne teorije. Ta njegova ideja se je tudi uresničila 1908. l. Pred svojo smrtjo 1919. l. je izdal Häckel še več manjših spisov.

Häckel ni govoril samo ozkemu krogu znanstvenikov, temveč je poneseel znanost med najširše ljudske kroge. Tako je svoje nauke na najpopuljdnejši način razložil v knjigi »Natürliche Schöpfungsgeschichte« ⁵⁾, ki je izšla v prvi izdaji 1868. l. Knjiga je vzbudila tako zanimanje v najširših krogih, da je moral izdajati vedno nove naklade; v kratkem času so izšli tudi prevodi v štirinajstih jezikih. Nobena druga knjiga ni toliko storila za razširjenje darwinizma in razvojne teorije. To njegovo delo za izobrazbo širokih ljudskih množic je seveda povzročilo strašno klerikalno gonjo proti njemu. Manj trden kot v svojih naravoslovnih spisih je Häckel v svojih filozofskih razpravah. Čeprav je marsikaj spornega v njih, imajo pa vendar to zaslugo, da so dale vsaj pobudo za nove raziskave in nova razmišljanja.

Häcklovo stališče napram socialni demokraciji ni bilo baš prijateljsko. To izvira iz tega, ker je bil v političnih vprašanjih nekritičen, skoraj otroško-naiven. Toda njegovo naravoslovno znanstveno delo bo ostalo vedno dragoceno za delavski razred.

—elj

³⁾ Znanost o postanku človeka

⁴⁾ Znanost o zametku v maternem telesu

⁵⁾ Naravna zgodovina stvarstva

Vso brezvestnost in breznačelnost fašizma, čigar edini namen je, da z vsemi sredstvi uniči delavsko gibanje, svobodo in demokracijo, dokazuje naslednja izjava Mussolini je va: »Mi si dovoljujemo ta luksuz, da smo aristokrati in demokrati, konservativci in nazadnjaki, reakcionarji in revolucionarji, da se držimo zakonov ali da jih kršimo, kakor nam pač kažejo razmere časa, kraja, okolice, z eno besedo, zgodovine, v kateri smo prisiljeni živeti in delati.«

Tna Slokanova, Aleluja!

Aleluja!

*Tako nocoj zvonovi buče —
čez ravni in gore
se glasovi poganjajo
in vsemu svetu oznanjajo:
Vstal je, naš odrešenik,
veselite se!
Aleluja, aleluja!*

In se vesele ljudje ...

*Z novimi oblekami, maslenimi pogačami,
z mastnimi kračami
praznujejo vstajenje odrešenikovo ...*

Toda ne vsi ...

Za vse odrešenika še ni.

Nekateri ga še iščejo.

Po širokih cestah

blodijo,

po ozkih poteh

mu naproti hodijo

v brezkončnih procesijah,

sključeni starci,

zgarani možje,

bledi otroci

in žene

z dojenči na prsih.

Tipljejo starci za njegovimi stopinjami,

iščejo ga možje,

kličejo ga otroci

in žene

šepetajo dojenčem njegovo ime.

Prišel bo!

Vsi to vedo.

Dvignil bo kamen krivice,

ki ga je v grob zaprl,

in bo vstal.

Takrat

*bodo prevpili bronaste zvoke zvonov
milijoni živih radostnih glasov.*

Aleluja, aleluja,

se bo orilo do neba.

Vse tisto, kar pri pravem krščanstvu, sledeč ustanovniku le-tega in njegovim najplemenitejšim naslednikom, najbolj cenimo, tisto, kar moramo poskušati ob neizogibnem zatonu te »svetovne religije« rešiti ter vtelesiti v naši novi, monistični religiji, vse tisto je vsebovano v njegovih etičnih in socialnih vrednotah. Načela resnične človečnosti, zlatih pravil strpnosti, človekoljubja v najboljšem in najpopolnejšem pomenu te besede, vse te svetle strani krščanstva ni krščanstvo samo ne prvič odkrilo ne ustvarilo, pač pa jih je v tistem kritičnem obdobju, ko se je klasični stari vek bližal svojemu koncu, uspešno uveljavilo. Papeštvu pa je uspelo vse te vrline obrniti v pravo nasprotje le-teh, pri tem jih pa vendarle ohraniti kot izvesek s staro tvrdko! Na mesto krščanske ljubezni je stopilo prenapeto sovraštvo nasproti vsem drugovercem; z ognjem in mečem so iztrebili ne samo poganov, marveč tudi tiste krščanske ločine, ki so se drznile, v spoznanju boljšega, ugovarjati vsiljenim naukom čezmerno gorečega praznoverstva. Po vsej Evropi so cvetela krivoverska sodišča ter terjala brezštevilne žrtve; trpinčenje teh nesrečnikov je pobožne, s »krščansko ljubeznijo« prepojene rablje prav posebno razveseljevalo. Papeška moč je stoletja in stoletja neusmiljeno divjala proti vsemu, kar je stalo na potu njeni oblasti. Za oblasti zloglasnega velikega inkvizitorja Torquemada (1481.—1498.) se je samo v Španiji sežgalo osem tisoč živih krivovercev, devetdeset tisočem se je zaplenilo premoženje, hkratu pa so se kaznovali z zelo občutnimi cerkvenimi pokorami; na Nizozemskem je klerikalna krvoločnost za vladanja Karla V. terjala najmanj petdeset tisoč človeških žrtev. Medtem pa, ko se je razlegalo tuljenje trpinčenih, so se zlivala v Rim — Rimu je bil davčno podvržen ves krščanski svet — bogastva polovice sveta ter so se namišljeni božji namestniki na tem svetu in njihovi pomagači kopali v nasladah in mnogovrstnih pregrehah. Objestni in sifilitični papež Leon X. je dejal: »Kakšne prednosti nam je prinesla ta bajka o Jezusu Kristusu!« Stanje evropske družbe pa je bilo kljub cerkvenemu redu in navzlic strahu božjemu do skrajnosti ničvredno. Fevdalizem, tlačanstvo, vdanost v božjo voljo in meništvo je vladalo v deželi; ubogi heloti¹⁾ so bili veseli, če so smeli postaviti svoje uborne kočice v območju gradov in samostanov svojih duhovnih in posvetnih tlačiteljev in izžemalcev. Še dandanes trpimo na bolečinah in preostankih iz teh žalostnih razmer in časov, ko je bilo le izjemoma ter skrivno dopuščeno govoriti o negi znatnosti in višje duhovne izobrazbe!

»Neznanje, revščina in praznovernost se je združila s kvarnim vplivom celibata, samo da se je mogla popolna papeška moč venomer večati.« (Büchner a. a. O.) Izračunali so, da je prenapeta »krščanska ljubezen« v tem najsijajnejšem papeškem obdobju terjala nad deset milijonov človeških žrtev; koliko več milijonov tajnih človeških žrtev pa so terjale splošnosti tako škodljive in preplete uredbe papeškega absolutizma, kakršne so celibat, izpoved in posiljevanje vesti. »Brezverski« filozofi, ki so zbirali dokaze proti obstoju boga, so prezrli enega izmed najočitnejših dokazov za svojo trditev, prezrli so dejstvo, da so smeli rimski »Kristusovi namestniki« dolgih dvanajstih stoletij nekaznovano izvrševati »v božjem imenu« najgroznejša zlo-dejstva ter najsramotnejša dejanja.

(Poslovenil —ok)

¹⁾ helot = suženj

Rekle smo si, da se karabinieri norčujejo iz nas. Občinski predstojnik je pač samo don Circostanza; bil je pred vojno, med vojno je bil, po vojni je ostal. V tistem kratkem času, ko ni on upravljal urada, ga je opravljal don Carlo Magna. Ker so šli karabinieri mimo obeh hiš, se je očitvidno pripravljala nova grda šala. Tako smo vsaj me mislile.

Pot, po kateri so nas vojaki vodili, je bila docela zastavljena z gradbenim materialom, opeko, apnom, vrečami cementa, s peskom in železnimi drogovi in prav težko nam je bilo hoditi po njej. S težavo smo prispele do vrat neke na novo zgrajene vile, ki je bila last nekega Rimljana, ki je bil tudi v Fontamari znan z imenom »impresario«. Vila je bila okrašena s pisanimi papirnatimi lampijončki in zastavami. Na dvorišču so ženske iztepale in krtačile preproge. Prav pred hišnimi vrati so se karabinieri končno ustavili.

Nobena izmed nas ni mogla skriti začudenja.

»Kaj?... Tega roparja so napravili za občinskega predstojnika?... Tujca?... Nemogoče!«

»Včeraj,« so nam povedali karabinieri. »Brzjavka, s katero so ga imenovali, je prišla včeraj iz Rima.«

Ko se je pred tremi leti pojavil impresario v naših krajih, ni vedel nihče, kdo je bil, ne, kje se je rodil. Odšel je v gostilno, kjer so spali potniki. Začel je s tem, da je pokupil od kafonov, ki so potrebovali denar, jabolka že maja meseca kar z drevja. Nato je začel kupovati čebulo, fižol, lečo, tomate in pošiljal vse to v Rim. Pozneje je začel rediti prašiče. Potem konje. Kmalu je začel kupčevati z vsem: s kunci, čebelami, kožami, sprejemal je cestna, tesarska dela. Srečal si ga na vseh letnih in tedenskih semnjih, kolikor jih je bilo v naših krajih. Domači posestniki mu niso zaupali in niso marali imeti z njim nobenega opravka. Toda impresario je drugega za drugim iztrebil. Kmalu ni bilo nikake važnejše kupčije, pri kateri ne bi drugih izrinil. Ljudje so postali še bolj nezaupljivi in so ga končno naznanili karabinierom, da dela ponarejen denar. Preiskava je res dognala, da ima delavnico za denar, ki je nudila impresariju sredstva za vsa njegova podjetja, toda bankovci so bili pristni, kajti za delavnico je stala neka banka.

V Fontamari so ljudje mnogo govorili o tej čudoviti zgodbi, ki so jo končno potlačili. Iz lastne izkušnje in pa po tem, kar smo slišali, smo vedeli, da je naloga banke samo ta, da hrani denar ali da ga pošilja iz Amerike v Italijo ali pa da ga zamenjava v tuj denar. Toda, da bi banka kupčevala? Le kako se more banka zanimati za prašičerejo, stavbarstvo, usnjarne in opekarne?...

Po mišljenju karabinierov je bila impresarijeva moč neomejena. On je bil banka, on je imel na razpolago delavnico za bankovce. Domači trgovci so se začeli pred njim tresti. Vkljub temu pa se nam le ni posrečilo doumeti, kako je mogel postati sindako ali podestà — kar pomeni za nas isto.

Ženske so pometale dvorišče vile; komaj so nas zagledale, so odhitele po Rosalijo, impresarijevo ženo. Nastopila je kakor furija. Bila je že precej priletna, mestno oblečena gospa; njena glava je bila podobna glavi ptice roparice in je tičala na dolgem, suhotnem stojalu.

»Proč! ... Proč! ... Proč! ...« nas je nahrulila. »Kaj pa hočete? Kaj nismo več gospodarji v lastni hiši? ... Kaj ne veste, da danes slavimo? ... Čez eno uro se prične slavnost imenovanja. Kolikor vem, vas ni nihče povabil! ... Izginite. Mojega moža ni doma, in ko pride, se ne bo utegnil z vami pečati ... Pojdite v opekarno, če že hočete na vsak način z njim govoriti.«

Karabinieri so nam pokazali pot in odšli.

Po mnogih ovinkih smo prispele do opekarne. Tam smo našle okrog dvajset delavcev in nekaj voznikov, ki so vlačili opeko. Toda impresarija ni bilo tam. Rekli so nam, da je bil še pred kratkim tu, nato pa je zopet odšel. Mogoče je v električni žagi, mogoče je pa tudi od tam že odšel. Bolje bi bilo, da bi ga iskale pri žagi. Toda do tja je daleč ...

Nismo vedele, kam naj gremo, in smo neodločno obstale sredi ceste, sredi močno zaprašene ceste. Vročina je kar pritiskala. Prah nam je sili v oči. V umazanih, sivih laseh, s prašnimi zobmi, usti in prsi nas je bilo težko prepoznati. Lakota in žeja sta nas izčrpali.

»Ti si vsega kriva! ... Prekleta! ... Prekleta! ...« se je začela Lisabetta Limona dreti nad Sorcanero.

To je bilo znamenje za splošni napad. Žena Pontija Pilata si je zbrala mene:

»Ti si me vlekla sem ... Saj nisem marala iti, imam doma dovolj dela in sploh ne utegnem; prav nič mi tudi ne ugaja, gizdavo postopati po mestnih ulicah!«

Guiditta Scarpone in Cannarozzeva hči sta se vlekli za lase in sta se končno valjali obe po tleh. Maria Grazia je prišla na pmoč drugi, toda Recchiuta se je vrgla na prvo, končno pa so pristale vse štiri na cesti v oblaku prahu. K sreči je bilo kričanje močnejše kakor udarci, ki jih je vsaka delila in dobivala. Zlasti je kričala Sorcanera, ki je bila zagozdena med ženo Michela Zompe in Limono, in se drla, kakor bi jo pekli na ražnju, čeprav je izgubila samo nekaj las in so ji raztrgali novi predpasnik. Šele, ko so opekarniški delavci posegli vmes, se je tepež končal.

»Prav napak je bilo, da smo sledile tej coprnici,« je rekla Limona. kažoč na Marietto, ko so se pomirile. »... Saj impresario prav gotovo ni zaukazal, naj prelože potok! Čemu smo le prišle sem?«

»Pojdimo enostavno k donu Carlu Magni,« je predlagala sedaj žena Michela Zompe.

»Saj vendar napeljujejo potok na njegovo zemljo. Prav mogoče je, da si je on izmislil to svinjarijo ...«

Razdeljene v dve ali tri sovražne gruče, smo prispele zopet v mesto. Jadrale smo k hiši dona Carla Magne. Odprla nam je ista dekla kakor zmeraj.

Stavile smo isto vprašanje.

»Ali moremo govoriti za hip z donom Carlom?«

Dobile smo običajni odgovor:

»Z donom Carlom? ... Magna (jê). Čemu pa ne bi govorile s signoro?«

Ta hip se je prikazala gospodinja, ki nas je poznala.

Donna Zizzola nas je sprejela, kakor bi nas pričakovala. Povabila nas je v veliko kuhinjo. Gnjat, salami, klobase, svinjske kože, jerebika, česenj in čebula — vse to je viselo s stropa. Donna Zizzola je bila zmeraj staromodno oblečena, na glavi je nosila črno avbo, črn suknjič pa ji je segal do zemlje. Kadar je gevorila, je zvenelo jokavo, kajti brez jadicovanja

ni šlo. Kar se kupčij tiče, se zanje zanimajo pri nas ženske prav toliko kakor moški. Pri dediščinah in zadevah, ki se tičejo posesti, zmeraj one odločajo. One branijo družinsko posest, se pogajajo s podložnimi, izplačujejo mezde, določajo cene blagu. Ogorčeno branijo posestvo, ki so ga dobile za doto, in spravijo vsaj del tistega, kar si pridobi mož, pred njegovimi špekulacijami in dolgovi na varno. Kar se dona Carla Magne tiče, je bilo vsem znano, da bi brez žene že davno zapravlil vso svojo posest, kajti bil je vetrnjak, igravec, požeruh in pijanec. Tisti odgovor, ki ga je dekla zmeraj ponavljala, je bil samo zvijača, ki si jo je gospodinja izmislila, da bi nadzirala soproge kupčije...

Medtem ko smo torej pripovedovale zgodbo o potoku, je donna Zizzola tako prebledela, da smo menile, da se bo vsak hip zgrudila. V njenem medlečem obrazu je neprestano delovala čeljust, kakor bi hotela zgrizti solze.

»Ta ropar! ... Ta ropar! ...« je polglasno mrmrala predse. Toda to se ni nanašalo na njenega moža. Nanašalo se je na impresarija.

»Pravcati ropar je,« je rekla. »To je vendar protipostavno! Če bo še nekaj let tu, nas bo pri živem telesu požrl, z našimi hišami, našo zemljo, našimi gozdovi in našimi goricami vred. Vse bo razgnal ... S svojo hudičevo banko nas bo spravil na beraško palico ... in končno nam še miloščine ne bo dal ...«

Tako smo izvedele, da si je pred tednom dni pridobil tista znamenita zemljišča, kamor naj bi bil speljan fontamareški potok, impresario za nizko ceno od dona Carla Magne; nameraval je nanje napeljati vodo, da bi jih pozneje za mnogo dražjo ceno prodal dalje.

»Sedaj so ga imenovali za podesto,« je nadaljevala donna Zizzola. »Nova vlada ga je imenovala za podesto ... Novo vlado vodi roparska tolpa. Pravijo, da so bankirji in patrioti, v resnici pa so pravcati roparji, ki prav nič ne spoštujejo stare, podedovane imovine ... V teku štiri in dvajsetih ur, odkar je ta ropar podestà, so izginili iz mestne hiše že pisalni stroji ... Čez mesec tudi vrat in oken ne bo več. Pometače plačuje sicer občina, toda od davi delajo kot dninarji v impresarijevi opekarni ... Cestarji, ki jih vsi plačujejo, kopljejo jarek, ki naj bi dovajal vodo na orčpana zemljišča ... Občinski sel Innocenzo La Legge je postal sluga pri impresarijevi ženi; davi sem ga srečala, kako se je kakor pes s sklonjeno glavo plazil za svojo novo gospodarico, noseč v rokah veliko košaro, polno zelenjave. In to je šele začetek ... V prav tako kratkem času nas bo ta ropar vse izropal ...«

Od vsega tega ščuvajočega govora nam je ostal en sam vtis: Tudi za bogatine je prišel dan povračila. Po pregovoru:

»Kdor je ovco pojedel, mora tudi volno kakati.«

Zopet smo se napotile k podestovi vili. Od prevelikega tekanja so me že bolele noge, kakor na veliki petek, ko se po kolenih plazimo po križevem potu. Gole noge so me pekle.

Medpotoma smo srečale Antonija Zappo, fontamareškega kozjega pastirja, ki je tudi iskal impresarija. Ko je bil namreč s kozami na tratturu, je prišel paznik in mu povedal, naj se izgubi, češ, da je tratturo sedaj impresarijeva last.*)

»Da je tretturo impresarijeva last?« je vprašal pastir. »Potem je pa tudi zrak njegov? ...«

*) Tratturo = cesta za ovce, ki se vzpenja po Abruzzih.

Poznale smo Antonija Zappo kot precej nespametnega fanta, toda to pot je imel prav. Najbrže ga je paznik samo nalagal, kajti tratturi so bili zmeraj za vse ljudi. Po majskem semnju pride vsako leto skoraj milijon ovac v naše gore in prežive tu vse poletje do oktobra. Pravijo, da je bilo že pred Kristusovim rojstvom tako. Od tedaj se je dogodilo že toliko dogodkov: vojne, napadi, papeži in kralji, toda tratturi so ostali zmeraj last vseh.

»Impresario je nor, če meni, da se sme dotakniti trattura,« smo rekle. »Če pa ni nor, se je paznik najbrže samo šalil...«

Služkinja, ki je stala pred vrati vile, je bila vsa obupana.

»Podeste še zmeraj ni... Gospoda že pol ure je, njega, poglavitne osebe, pa še zmeraj ni...«

Vonj iz loncev in ponev je prihajal do nas. Dekla nam je do podrobnosti opisala vso slavnost. Don Circostanza je govoril lep govor. Nato je z ganotjem pripovedovala o jedah. Pripovedovala je o čebulicah, omakah, gobicah, krompirčku in začimbicah.

Slavnostna pojedina se je morala že končati, kajti opazile smo, da je vino že vplivalo. Glas dona Circostanze je prekričal vse druge. Skozi odprta okna je prihajal hrup govorenja do nas.

Nenadoma se je razvil prav hrupen pogovor o Vsemogočnem. Don Abbacchio in lekarnar sta branila nasprotni nazore. Vprašali so dona Circostanzo za njegovo mnenje.

(Dalje prihodnjič.)

Knjige in knjižnice

Slovenski protestantski pisci, izbral in uredil dr. Mirko Rupel, založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 373 strani. — To je prva knjiga, ki obravnava nastanek slovenskega slovstva, ki se je pojavilo v času odpora proti katoliški cerkvi. Katoliška cerkev je sicer ta odpor zadržala, kakor popisuje Rupel v uvodu: »V naslednjem letu (1599. op. p.) so začele delovati rekatolizacijske komisije... Hodile so iz kraja v kraj, duhovni voditelj (na Kranjskem škof Hren, na Štajerskem in Koroškem škof Brenner) je imel pridigo, a nato so se kmetje in meščani s prisego morali odpovedati protestantizmu. Kdor se je upiral, se je moral izseliti. Rušili so protestantske cerkve, pokopališča in sežigali protestantske knjige; v Ljubljani n. pr. je zgorelo 11 voz krivoverskih knjig... Oboroženi sili — komisije je spremljalo po več sto vojščakov — se nihče ni mogel upirati... Zmagal je katolicizem, zmagal je državni absolutizem.« Tedanji protestantovski pokret je vendar-le mnogo prispeval h kulturi slovenskega naroda, kajti dal je prvo slovstvo, slovensko šolo, knjižnico in tiskarno. Prav je, da je sedaj izšla knjiga, v kateri so zbrani ponatisi glavnih slo-

venskih protestantovskih piscev, izmed katerih je bil najodličnejši in najaktivnejši Primož Trubar. Za tedanje čase se ta mož odlikuje s prav originalnim, živahnim slogom.

Tako je n. pr. pisal proti zidavi cerkvi: »Pred osem inu dvaseti leti, tedaj kedar sem v Loki per Radočaju¹⁾ farmošter bil, je bila gori nad Kompolom v vinogradih ena baba; ta se je svetila inu pravila, de s. Sebastijan inu s. Roh vsak nuč k ni prideta, ž no govorita inu velita, de se nima na tim hribu nad Kompolom inu Šemačino ena cerkev sturi inu sezida; aku tiga ne dejo, taku hočta čez te ljudi inu čez živino tak pomor inu žlize²⁾ poslati, de malu ljudi inu živine žive ostane; onadva tudi hočta vse vinograde inu pole s točo pobiti. Takim babskim hudčevim marinem³⁾ so ti preprosti ljudje verovali, inu zdajci od lesa inu iz desak sture eno kapelico inu začno undu mašovati, živino inu drugu blagu ofrovati inu perpravlati kamine h timu zidanu. Ampak

¹⁾ To so Loke pri Radečah, kjer je živel Trubar v letih 1527—1542

²⁾ žlize = kuga

³⁾ marina = marnja, prazna govorica

jest sem takimu zidanu inu ofrovanu močnu zuper pridigal inu govuril; za tiga volo so mene hoteli ti farmani na Šemačini biti, de sem od nih moral pobegniti. Natu pošlem mujga vikarja, gospod Jerneja Rugelna, h ti babi inu pustim vprašati, v kateri uri inu v kakovi štal⁴⁾ ta dva svetnika k ni hodita; natu je ona djala, ob pulnoči vselej dva lipa črna moža k ni prideta. H timu je gospud Jernej rekel, nekar ne pravi, de sta črna, temuč de sta bela, zakaj ti zcludji so črni, svetniki so beli. Ona odgovori: »Ja, gospud, jest hočo reči, de sta bela.«

Glih taku ena druga baba je hotela imejti, de bi se bila ta tretja cerkov gori na Bruniki per tih Trijeh kraljih zidala. Blizi mujga rojeniga domu per Rastčici je ena cerkov Divice Marije, kir se pravi na Silevici. Undu se je tudi ena ysem ludem vejdeča⁵⁾ kurba, tej so djali Šavleča Katerina, inu ena vduva Margeta Hudakončevka inu muj stric Gregor Trubar malinar — le-ti tri so se tudi veden svetil inu pravili, koku se nim Devica Marija perkazuje inu hoče imejti, de se na Silevici ni en nunki klošter sezida. S tejm pravlenem so tudi h ti cerkvi dosti gvan-ta inu živine perpravili. Od tiga so farji inu cehmojstri dobru lebat⁶⁾ inu per tim hud konec vzeli: farmošter te iste cerkvi je od sujga svaka ubijen, cehmoštre so Turki ujeli, mujga strica Gregorja je enu drivu ubilu, Hudakončevka je v Ah ho-dejoč — nišče ne vej, kej oli koku — umrla. Glih tako ta cerkov na Sveti gori per Gorici je tudi od ene zcludjeve babe gori prišla inu te druge cerkve na gorah skoraj vse. H timu farji, škofi inu nakateri gospudje melče, za volo kir od tacih malikovih ofrov imajo dosti mesa h kuhu-nan.«

Vlogo romarskih cerkvá raz-laga prav živo: »Natu, vi muji lubi Krajnci inu Slovenci, vas zvejestu opominam ipu božjim mejstu prosim, spumnite inu vprašajte, skuzi koga, koku inu ke-daj so le-te ene nove cerkve v naših deželah per naših časih inu pumne-nu gori prišle, so sezidane inu k nim tu-likajn blaga prišlu inu perneslu, koker na tej Gori per Gorici, per Gornim gradu, pod Gradcom nad Ljublana, na Silevici, nad Laškim, na Bruniki, na Kumi inu drugdi. Neso li vse te iste cerkve le od tih hudičevih, ležnivih bab, kurb inu hu-dih ludi gori prišle? H timu so ti farje, menihi, cehmoštri inu mežnarji za volo nih trebuha redle pomagali s temi ležni-vimi cajhni, kir so pravili inu falš pri-čovali, kir bi se per tacih cerkvah bili

sturili. Per tim so ti hudičevi ludje slipi, hromi inu krulevi se sturili inu na berlah h takim cerkvom prišli inu ti eni slipi se delali inu k nim pustili se pelati. Inu so per tacih cerkvah berle od sebe vrgli, ti slepi so preglediali. Tu so ti farji potr-jovali inu na steno oli na table malali inu zapisali. Inu so te mesene debele kosti na te štrike tih zgonov pervezovali, te iste so ti psi ponoči cukali inu zgonili. Inu kedar so ti bozi, preprosti ludje h tim zgonum tekli, per nih nikoger nešli, taku so djali inu verovali, ti zgonuvi so od svetusti te cerkve oli gore zgonili. Ti eni pak farji inu mežnarji so tim živim rakom goreče voščene svičice perlepova-li inu okuli tacih cerkov ponoči pustili la-ziti. Tu kedar so ti preprosti vidili, so ve-rovali, de ti svetniki taku okuli te cerkve hodijo. Koku se je ta farska kurba ž ne krovaškim farjem v Gurenim gradu, kir je to novo cerkov gori naredila, držala, je tej isti sosejščini per Gurenim gradu vej-dejoč. Od take hudobe, lotrije, golufije, malikovane inu tudi od te velike kurba-rije, pijanstva, uboja inu vse žlaht pibi-rije,⁷⁾ kir so se per tacih cerkvah s tem rumanem, s križihojenem zgodile inu se še zdaj gode, bi mi mogli ene velike bu-kvi, katere bi ne mogel oben rimski osel nesti, napisati.«

Ali zgodba z Iga: »Tedaj, kedar sem jest pred 28 lejti v Lublani pridigal zuper tu rumane na to Goričansko goro, so ti eni silnu legali, de eni mrtvi otroci, kir so bili oblubljeni h ti Devici Mariji na to S. goro, so od smrti vstali. Ena žena v ti igiški fari je enu suje mrtvu dejte tri dni v zibeli hranila inu tu istu oblubovala h ti Divici Mariji v Gorici, oli tu dejte je začelu smrdeti, de so tu istu kumaj pred smradom pokopali.«

Poskušal se je tudi v pesmih, ka-kor kaže n. pr. »Allegoria«:

»Ta Antikrišt je zdaj spoznan
papež v Rimu, kir je poslan
od hudičeve hiše.
Bogu ter kar je božjiga,
timu on zuper piše.

Vse, kar je Jezus vučil sam
inu z martro zaslužil nam
ter pred Bugom opravil,
tu je papež vse doli djal,
druge službe postavil.

Slepi svejt ga je poštoval,
cilu⁸⁾ se je nemu podal;
zatu on gospoduje.
Vse, kar on zmisli, naredi,
ostru držat ukazuje.

⁴⁾ štalt = postava; ⁵⁾ vejdeča = zna-na; ⁶⁾ lebat = razkošno živeti

⁷⁾ pibirija = pobalinstvo; ⁸⁾ cilu = popolnoma

Vrag je dal nemu sujo čast,
kralji so dali nih oblast,
nega noge kušujo,
nega falš maše, odpustke
ludje dragu plačujo.»

Knjiga vsebuje ponatise tudi iz del drugih protestantskih pisateljev Krelja, Dalmatina, Bohoriča Juričiča, Klinca i. dr. Priobčeni so originalni posnetki nekaterih spisov. Urednik Rupel je napisal vse potrebne opombe k raznim imenom in leonicam, seznam osebnih imen, slovarček manj znanih besed itd. Š.

Frana Erjavca zbrano delo, uredil Anton Slodnjak, založila Jugoslovanska knjigarna, prvi zvezek, 263 strani. — Fran Erjavec (1834.—1887. l.) spada med najbolj izobražene in pridne slovenske pisatelje v 19. stoletju. Zlasti so znani njegovi spisi iz naravoslovja. Prvi zvezek njegovih izbranih del obsega obširen oris (112 strani) vsega njegovega življenja in dela, potem pa njegove spise iz prirode, kakor: Žaba, Mravlja, Vulkan-ske moči, Kako se je slinarju z Golovca godilo, Rastlinske svahte, Rak i. dr. Tem spisom je dodal urednik še posebne obširne pripombe.

Emile Zola, Germinal, socialni roman, prevedel Alf. Gspan, 616 strani, založila Tiskovna zadruga. — Doslej smo imeli v slovenščini le tri prevode del slavnega francoskega pisatelja Zolá-ja: »Rim«, »Polom« in dve manjši zgodbi »Jacques d'Amour« in »Micoulin«. Sedaj smo dobili prevod »Germinala«, ki opisuje življenje rudarjev. Henri Barbusse popisuje v Zolajevi biografiji, kako je pisatelj skrbno pripravil to delo: »Če hočeš napisati knjigo o stavki, se moraš seznaniti z delavskim gibanjem... V neki odročni, prostorni in slabo razsvetljeni dvorani je zborovanje... Zola je navzoč; sredi živahne gneče se svetijo stekla njegovih očal. Na vzvišenem prostoru se vrste različni govorniki drug za drugim... Zola pazno in napeto posluša, včasih bi imel kako kritično pripombo. Ni si na jasnem, kateri preprost recept višje pravičnosti in znanstvene trdnosti je podlaga hudim napadom teh govornikov. Ne pozna še račun-skega rezultata socialne pravičnosti in iz njega izvirajočih motenih ravnotežja. Še zija prepad med njegovim življenjem in teh revnih.

Do njih čuti le sožalje in usmiljenje... Radi svoje ljubezni do ljudstva in svojega ustvarjalčnega nagona čuti Zola napeto pozornost na vseh obrazih in živo radost, ki v upanju na boljšo bodočnost govori iz burnega odobravanja in ploskanja...

Vsako priložnost je izkoristil, da si je priskrboval gradivo za svoj nov ro-

man o rudarjih. Poiskal jih je na licu mesta, vozil se je v rove, hodil je po delavskih kolonijah, govoril z delovodji, tehniki, ravnatelji in delavci.

Geffroya Gustava je naprosil, naj mu priskrbi Clemenceaujevo poročilo o stavki v anzinskih rudnikih. Veliki politik Clemenceau, ki je bil tedaj še demokrat, je poslal Zolaju zaprosene akte. Ta je povzel iz njih posamezne dogodke, ki so se zgodili med stavko v Marchiennu in Decazevillu in jih združil v eno pretresljivo sliko.

Potem je navezal stike z Julesom Guesdom. Jules Guesde, borec za delavske pravice je bil najpomembnejši teoretik francoskega socializma. Zola ga je prosil, naj mu razloži svoje misli o socialnem razvoju... Učenjak, ki je bil prvotno korektor v tiskarni, je poskusil, da malo popravi zmedene pojme velikega pisatelja. Njegov učen način in neupogljiva strogost kakor tudi določenost njegovih trditev je nasprotovala Zolajevim romantičnim, čuvstvenim in abstraktnim predstavam. Zola je videl samo odrski učinek delavske revolte. Teoretično neznanje zakonov družabnega razvoja se vidi iz »Germinala«. Zola je v njem bolj anarhist, ki vidi v delavski stavki samo izbruh obupanosti rudarjev. Socializma ni razumel. Popisoval je bedne ljudi, ki so se mu smilili, odvrčal je pa to, da bi se sam udeleževal v pokretu, ki se bori za nov družabni red. Nekoč je dejal o sebi »Umetnik mora biti vzvišen nad bednimi skrbmi vsakdanjosti«. Dosledno temu je ostal tuj socializmu, v katerem je videl samo politično stranko. Zola in njegova naturalistična struja je pa odklanjala vsako politiko kot neko zoprno stvar.

V tem so hibe in napake »Germinala«. Kljub temu ostane ta roman važno delo v socialno-kritični literaturi. Kajti mojstrsko orisuje vso grozoto življenja tistih, ki morajo pod zemljo garati za dividendne drugih. Zola je naslikal resnično življenje, ki kliče vse k ustvaritvi novega sveta. Zato ta roman vsem priporočamo.

jl

Knjiga o revoluciji avstrijskega socialdemokratskega delavstva je izšla v Pragi izpod peresa voditelja avstrijske socialne demokracije Otona Bauerja pod naslovom: Der Aufstand der österreichischen Arbeiter. Pisatelj oriše izbruh revolucije, Dollfussovo krščansko-socialno diktaturo, taktiko socialne demokracije napram krščansko-socialnemu fašizmu, vlogo Avstrije med Hitlerjem in Mussolinijem, potek herojskega štiridnevnega boja proti združenim krščanski Heimwehr, vojski in policiji, vzroke častnega poraza avstrijskega delavstva in bodoče naloge. Herojstvo avstrijskega so-

cialističnega proletariata ocenjuje tako-le: »Ko so se dvignili pariški delavci v letu 1871, je bilo to neposredno po obleganju Pariza po nemški vojski. Vse pariško ljudstvo je bilo še oboroženo. Orožja za 200 tisoč mož je imela komuna na razpolago. Stotine topov so bile v posesti pariških delavcev. Oboroženost ni bila tako strašno neenaka, kakor je bila te dni na Dunaju, kjer so se borili delavci štiri dni z infanterijskimi puškami proti topovom in havbicam zvezne vojske.

Ko so se delavci v Leningradu marca 1917 dvignili proti carizmu, je bila Rusija premagana v svetovni vojni, velik del vojske je prešel v boju na stran delavcev. Na Dunaju so pa stali delavci nasproti najemniški vojski, ki se je borila proti delavcem disciplinirano do zadnje ure.

Ko so se leningrajski delavci dvignili drugič 7. novembra 1917, so bili vojaki na njihovi strani, Kerenskega vlado je branilo samo nekaj junkerskih kompanij.

Tako ni mogoče primerjati boja avstrijskih delavcev z nobeno zadnjih velikih revolucij. Nikdar se še ni delavstvo borilo proti tolikšni tehnični premoči, sovražnikov tako dolgo, tako trdovratno, tako junaško kakor v avstrijski vstaji. Kljub temu bi delavci morda še zmagali, če bi bila stavka popolna, zlasti če bi stavkali železničarji in tipografi: tako so pa prvi omogočili prevažanje nasprotnikov, drugi pa izhajanje meščanskih listov, ki so seveda takoj razširili vest, da je vstaja že udušena. Bauer daje na koncu knjige navodila za nadaljnje organizacijsko delo in taktiko avstrijske socialne demokracije, ki bo predvidoma kmalu in odločilno posegla v avstrijske razmere. S.

E. E. Kisch, *Tajna Kina*, založila »Binoza« v Zagrebu. — Ko so izbruhnili boji za Šangaj, je Kisch odpotoval na Kitajsko, bil več mesecev v Šangaju, Pekingu, Nankingu in drugod ter zbral mnogo materiala o življenju in boju Kitajcev za nacionalno in socialno svobodo. Kisch nam opisuje vse razne tajne in javne sile, ki se igrajo z usodo kitajskega naroda in ki povzročajo vedno večjo napetost na daljnem vzhodu. Vsakdo bo z na-

petim zanimanjem bral to najnovejšo knjigo slavnega reporterja. C.

Ivo Žic-Klačić, *Ispovest raba Ivana*, pesmi s predgovorom Mladena A. Horvata, založila knjigarna Skerlić, Beograd. — Ivo Žic-Klačić, rodom z otoka Krka, je po dveh zbirkah svojih povesti in novel »Večiti gresi« in »Iza onih brda« objavil sedaj to pesniško zbirko. Kaže veliko pesniškega daru. Ne sanjari o luninih nočeh in vilah, ne opeva samega sebe, temveč težko življenje kmetov, hrepenenje mornarjev, tegob ljudi in živali, pesem zemlje in morja našega Primorja. Prav tako pesniško občutena je pa tudi pesem o Slovenskih gorah. Kr

Šandor Gergely, *Historija Dožine seljačke bune*, založila »Epoha« v Zagrebu. — Juraj Doža je bil najslovitejši in najizrazitejši vodja kmečkih uporov v 16. stoletju. Poznanje tega pokreta odpira večje in širše razumevanje naših kmečkih bojev. Pisatelj je prav pregledno orisal tedanjo dobo, lastninske razmere, turške in križarske vojne in njih preobrat v kmečko revolucijo. Knjižica stane broširana Din 15 in jo priporočamo. JI

Dr. Stevan Pataki, *Sovjetska škola*, založila »Minerva« v Zagrebu. — To je knjiga, ki ne ocenjuje šolskih razmer v Rusiji, ne podaja nobenih kritičnih misli o ruski prosvetni politiki, temveč samo poroča o tem, kar je in kar se dela. Za razumevanje sovjetske prosvete oriše pisatelj najprej ideologijo zapadno-evropske kulture, potem pa pride na oris splošnih kulturnih razmer v Rusiji, nove enotne delovne šole, strankinih političnih šol, »kulturne pjatiletke« i. dr. Knjiga je pisana pregledno, razumljivo in vsebuje na 61 straneh veliko gradiva. —kr—

»Binozina« knjižnica za mladino. — V Zagrebu je doslej izdala tri primerne knjige za otroke, ki že znajo čitati. Izšle so: *Erich Kästner, Tonček i Točkica, Lovrak, Družba Pere Koržice in Vilović, Pas Cvilek, dječak Ivek i duđaš Martin*. To niso nikake bajke o čarobnih, nemogočih svetovih, ampak realistične dogodivščine za mladi rod današnjega časa. Posebno dobra je Kästnerjeva knjiga. Vse knjige so ilustrirane in lepo opremljene.

Človek mora živeti nekaj časa izven Evrope, da vidi, kako smešno je besnenje nacionalnih domišljavosti na tem kontinentiču s pet in tridesetimi narodi, ki se vsi pasejo ob čuvstvu svoje veličine. Hendrik de Man

Narodna kultura ne visi med nebom in zemljo, kakor so še dandanes prepričani slovenski kritiki; temveč je produkt časa, njegovih socialnih in političnih razmer. Ivan Cankar

Slov. Bistrica. Dne 10. marca se je vršil občni zbor podružnice »Svobode«. Imeli smo v preteklem letu več sej in sestankov, imamo pevski odsek, ki prav marljivo deluje. Ker nas bodo nekateri sodrugi zapustili, ker pojdejo k vojakom, nam je bila dolžnost, da smo si izvolili nov odbor. Zelo težko nam je za tako zavednimi in solidnimi sodrugi. Posebno nam je bil zvest sodrug Tomažič Anton, ki je bil dober blagajnik. Naporno je njegovo delo v tovarni, toda vedno je skrbno delal v organizaciji in se trudil. Po daljši debati so bili v nov odbor izvoljeni sledeči sodrugi: predsednik Sovič Ludvik, nam. Krajnc Ludvik, tajnik Germ Ludvik, nam. Tramšek Ernest, blagajnik Skerbinček Franc, nam. Papotnik Miha; revizorja: Dorn Josip, Fišinger Ivan; arhivar Skerbinček Andrej; odborniki: Tomazini Franc, Mlakar Rudi in Pučnik Franc.

Jesenice. — »Rdeče rože« na odru v Delavskem domu na Savi. V nedeljo, dne 25. februarja t. l. je uprizorila javno igranje »Svoboda« na odru Delavskega doma na Savi znano socialno dramo »Rdeče rože«. Ta prikaz socialnih bojov delavstva je napolnil dvorano do zadnjega kotička, vendar je še kljub temu moralo mnogo obiskovalcev oditi. Igralci so podali vse iz sebe in pokazali res, da so se v igro vživeli. Koga naj hvalimo? Saj se igra hvali sama in zanimanje, ki vlada za ponovitve, je najboljša pohvala. Ne rečemo, da je bilo vse prvostopenjsko. Marsikaj bo treba še popraviti. Glavni zaupnik bo moral postati še odločnejši, saj je on nositelj vse borbe in vsega dejanja, njegov svak naj postane bolj naraven, naj izgubi tremo in naj manj recitira in deklamira, nego naj več govori prirodno. In še morda pri komu bi dodali kaj. Toda celota — in to je glavno — je bila dobra, bo naj pa še boljša. To je pokazala repriza 18. in 19. marca. Še večkrat si želimo takih iger in nastopov.

Ribnica na Pohorju. — *Mi pa ostane mo kakor smo bili.* Naša podružnica Delavske telovadne in kulturne zveze »Svoboda« je v težkem položaju. Brezposelnost, ki je med našimi kamnoseškimi delavci stalen gost, je hudo nasprotnik vsakega kulturnega dela, ki zahteva tudi sicer mnogo materijelnih žrtev. Razen tega pa naši zagrizeni nasprotniki nastopajo z vso silo, da bi uničili našo podružnico. Težave smo imeli tudi z odrom. Morali smo prositi druga društva, da so nam ga posodila, kadar smo imeli kakšno prireditev. Sedaj smo se odločili, da si bomo nabavili lasten oder. Zbrali smo nekaj de-

narja iz naše skromne blagajne, obenem pa smo se obrnili na nam prijazne kmetje in smo jih naprosili za les. Domalega vsi so se odzvali in so nam darovali po svojih močeh, za kar se jim najlepše zahvaljujemo. — Proti nam so se zarotile še druge sile. V Granitolomu, ki je last g. postajenačelnika v Breznem, smo Svobodaši in strokovničarji nezaželeni. Za nas ni dela in ne kruha. Pa se motijo tisti, ki mislijo, da bodo s tem dosegli, česar si žele. Nasprotno. Delavci in vsi, ki z njimi čutijo, vidijo na tem primeru, kdo ostri razredna nasprotja. Ali ne potrjuje to našega stališča, da je dvojno krivično pustiti produkcijska sredstva v rokah privatnikov, da lahko po mili volji gospodarijo nad ubogo rajo in ji ukazujejo? Toda časi se izpreminjajo in še eno si zapomnite vsi, ki se vas to tiče — svet se vrti, čas hiti in kakor se posojuje, tako se vrača. — Baš za to pa ostanemo to, kar smo bili!

Občni zbor podružnice »Svobode« v Mariboru. 28. februarja se je ob prisotnosti velikega števila članstva vršil občni zbor mariborske podružnice »Svobode«, ki je pokazal, kako zelo je naša podružnica svoje delo v pretekli sezoni poglobila. Občni zbor je vodil s. Edo Karner, ki je v uvodnih besedah orisal položaj in delo naše »Svobode«. Tajniško poročilo je podala s. Fani Gregorčič, iz katerega posnemamo, da je imel odbor 13 sej in 2 članska sestanka. Iz blagajniškega poročila, ki ga je podal s. Štefan Presl, je bilo razvidno, da denarno stanje podružnice ni prav ugodno; naloga novega odbora bo, da stori vse za njegovo izboljšanje.

Vkljub slabemu denarnemu stanju pa je bilo kulturno delo tako, kakršno še nikoli, odkar obstoja naša podružnica. O tem delu je poročal s. Bogo Teplý. Da bodo tudi druge podružnice vedele, kakšna predavanja smo imeli v Mariboru, in morda tudi one priredile slična, naj jih navedemo: 1. »Imperializem« (s. prof. Stupan); 2. »Na čem bolega sodobno gospodarstvo« (s. Grčar); 3. »Izvor in razvoj države« (s. prof. Stupan); 4. »Moderna vzgoja otrok« (g. strok. učit. Osterc); 5. »Struktura domačega gospodarstva v ogledalu kreditne krize« (s. Grčar); 6. »Iz zgodovine delavskega gibanja« (s. prof. Teplý); 7. »Italijansko delavsko gibanje pred nastopom fašizma« (s. Petek); 8. »Ivan Cankar — delavski pisatelj« (s. prof. Teplý); 9. »Fašizem v Švici« (s. prof. Stupan); 10. »Nastanek in bistvo življenja in smrti« (g. prof. Detela); 11. »Stanovska država« (s. Grčar); 12.

»Problemi intelektualne mladine« (s. Golouh). Povprečni obisk pri vseh teh predavanjih je znašal 100—150 obiskovalcev. — Razen predavanj je priredila podružnica tudi 5 diskusijskih večerov in sicer: 1. »Fašizem« (diskusijo vodil s. Teplý); 2. »Žena in socializem« (s. Eržen); — trije večeri; 3. »Etika in morala« (s. Teplý). — Podružnica je sodelovala dalje na Marxovi proslavi v Götzovi dvorani, kjer sta nastopila dramski in pevski odsek, o Marxu pa je predaval s. Teplý, sama pa je priredila Cankarjevo proslavo v gledališču, kjer je nastopil dramski odsek. Prosvetni večeri so bili trije; na njih sta prav tako nastopila dramski in pevski odsek, vršila pa so se na njih še sledeča predavanja: »Delavska kultura« (s. Eržen); »Nemški fašizem« (s. Stupan); »Proletarska umetnost« (s. Štandekar). Zanimanje za prosvetne večere je tako naraslo, da je dvorana Delavske zbornice postala že premajhna, da bi zajela vse obiskovalce.

Pevski odsek je v naši podružnici najaktivnejši; njega člani tvorijo kader »Svobode«. Odsek ima mešani zbor, letos pa se je ustanovil tudi moški zbor, ki ga vodi s. Presl. Moški zbor se uči samo delavske pesmi, kakor: »Bratje, le k soncu, svobodi...«, »Delu čast«, »Žal-na koračnica« itd.

Dramski odsek ima dve sekciji: študij za drame in recitacijski zbor. Sodeloval je pri vseh prireditvah.

Sportni odsek se je konsolidiral, odkar je dobil lepo lastno igrišče. Postal je nogometni prvak v 2. razredu za mariborsko okrožje. Ustanovil je zimsko-sportno sekcijo, obnovil pa šahovstvo, ki prične v najkrajšem času s turnirji. Razen tega se mnogi člani vadijo v namiznem tenisu. — Kakor je iz vsega tega razvidno, je odsek opustil golo gojitev nogometa in se je posvetil tudi plemenitejšemu sportu.

O smernicah bodočega dela je poročal s. Teplý. Iz njegovega referata posnemamo sledeče: Naloga bodočega odbora bo, da bo kulturno delo nadaljeval v tej smeri in v tem obsegu, kakor ga je doslej vršil. Kaj več se bo dalo v tem oziru težko napraviti, kajti dosedanje kulturno delo je bilo pač na višku. Vendar pa bi morda kazalo otvoriti v jeseni znova teoretično delavsko šolo. Glavno skrb pa mora bodoči odbor posvetiti predvsem denarnemu vprašanju: »Svoboda« ima sicer na delavske množice že močan vpliv, vendar pa je treba te množice pritegniti tudi k aktivnemu sodelovanju s tem, da se včlanijo v društvo in sodelujejo pri odsekih. Da se pritegnejo v članstvo čim

večje množice, bo treba ustvariti institucijo kulturnih zaupnikov, ki bodo v obratih agitirali samo za »Svobodo« in njene prireditve. — Naša podružnica pa nima samo dolžnosti napram sebi, nego tudi napram celotnemu našemu delavskemu kulturnemu pokretu. Čas je, da se naš kulturni pokret gospodarsko postavi na lastne noge in da sam iz lastnih sredstev vzdržuje revijo »Svobodo«.

Pri volitvah izvoljeni odbor se je konstituiral sledeče: predsednik Presl Štefan, podpredsednik Teplý Bogo, I. tajnica Lipoglavšek Tončka, II. tajnik Selinšek Milivoj, I. blagajničarka Gregorčič Fani, II. blagajnik Angleitner Zmago, I. gospodar Dokl Konrad, II. gospodar Duh Janko; odborniki: Gradišnik Anton, Stupan Bogo, Lorger Simon, Ošlak Josip; nadzorniki: dr. Jelenc Gojmir, Eržen Viktor, Petefan Josip; namestniki nadzornikov: Karner Edo in Tanc Anton.

Vse mariborske »Svobodaše« pozivamo, naj vsepovsod agitirajo za pristop v »Svobodo«, zavedajoč se, da je naša »Svoboda« avantgarda proletarijata.

Celjska podružnica »Svobode« je imela redni občni zbor v nedeljo, dne 4. marca. Podružnica ima pevski, dramski, tamburaški in šahovski odsek, ki so vsi kaj pridno delali za poglobitev in širjenje delavske izobrazbe in zavesti. Izmed večjih prireditev je treba omeniti Marxovo proslavo, kulturno-prosvetni večer in Cankarjevo proslavo, kjer so nastopili govorniki, pevci in deklamatorji, na Cankarjevi proslavi pa še posebej dramski odsek z 2. dejanjem »Kralja na Betajnovi« in s sliko iz »Hlapca Jerneja«. Pevski odsek je priredil šest samostojnih koncertov, pri čemer je zanesel delavsko pesem tudi v celjsko okolico; koncerti so se vršili v Celju (trije), v Vojniku, Libojah in Zabukovci. Podružnica je priredila sledeča predavanja Marksizem in vera (s. Teplý), Delavska kultura (s. Teplý), Kitajska (s. Svetek), Ivan Cankar, Fašizem (s. Teplý). Tamburaški odsek ni še samostojno nastopil, sodeloval pa je pri vseh prireditvah; pač pa je priredil šahovski odsek tri simultanke. Razen tega so priredili »Svobodaši« dva večja izleta.

Bilanca kulturnega dela celjske »Svobode« je torej aktivna. O smernicah bodočega dela je govoril s. Teplý, ki je zlasti poudarjal dolžnosti, ki jih ima članstvo »Svobode« do lastne podružnice, do razširjanja proletarske miselnosti v celjski okolici, ki naj obda Celje krog in krog z novimi postojankami »Svobode«, in do celotnega našega kulturnega pokreta, kjer je prva naloga, da se vzdrži revija »Svoboda«. V tem oziru se je sklepalo o važnih sklepih.

Pri volitvah je bil izvoljen sledeči odbor: predsednik Škorjanc Josip, podpredsednik Lah Stefan, tajnik I. Godnik Viktor, tajnik II. Arzenšek Viktor, zapisnikar Stranšek, blagajnik I. Stante Ivan, blagajnik II. Podrepšek Franc, gospodar I. Pobec Franjo, gospodar II. Osek Fani; odborniki: Filipič Marija, Ružička Ivan, Oset Franc in Marko Ivan; nadzorniki: Arnšek Franc, Vok Anton, Svetek Franc, Dečman Fric, Glas Edvard.

Občni zbor, ki ga je vodil s. Godnik, je potekel živahno in je pokazal zrelost in zavednost celjskih »Svobodašev«. Naloga novega odbora pa bo, da pritegne v »Svobodo« čim več novih delavcev.

Tudi v Štorah se snuje »Svoboda«. Štore so prav važna delavska postojanka, ki se je pri volitvah v Delavsko zbornico sijajno odrezala. Tudi delavska kultura ni bila v tem kraju zanemarjena, kajti doslej je tam eksistiralo Delavsko pevsko društvo, ki je imelo še tamburaški in dramski odsek, na novo pa se snuje Sportni klub. Vendar pa vse to kulturno delo ni bilo povezano s celotnim našim kulturnim pokretom. Zato se je med delavci samimi pojavila misel ustanoviti »Svobodo«, ki se ji naj priključijo vsa dosedanja kulturna društva. Na občnem zboru strokovne organizacije, ki se je vršil 11. marca, je bila posebna točka dnevnega reda posvečena vprašanju delavske kulture, kjer je delegat centrale »Svobode« prikazal vse prednosti, ki bi jih imeli delavci iz Štor od »Svobode«, obenem pa je pokazal na velike cilje, ki stremi za njimi naš kulturni pokret. Navzoči člani dosedanjih kulturnih društev so predlog delegata z navdušenjem sprejeli, nakar je s. Godnik kot delegat celjske »Svobode« obljubil vso pomoč Celjanov.

Upamo, da bo naša nova podružnica zajela čim večje število štorskih sodrugov in v njih še bolj poglobila proletarsko zavest. Njeni cilji so veliki, treba jih je dodobra spoznati in jim posvetiti vse misli in vse delo.

Milan Polovič

Sodrug Milana Poloviča ni več med nami. V nedeljo zjutraj se je bliskovito razširila po Trbovljah vest, da je premislil po daljši bolezni v rudniški bolnici naš sodrug, Svobodaš in zadrugičnik Milan Polovič. Milan Polovič je bil eden od prvih pionirjev socijalističnega kulturnega dela v Trbovljah. Leta 1911. je bil soustanovitelj tedanjega delavskega kulturnega dru-

štva »Vzajemnost«. Udeleževal se je na polju dramatike, kjer je pri nešteti nastopih na odru uspešno nastopal. Kot pevec je začel prvi zbirati in formirati pevska društva, kjer se je dolgo dobo let udeleževal pri pevskih odsekih »Svobode«. Marsikateri sedanjí član »Svobode« se spominja sodruga Milana, kako ga je vodil na izlete in izprehode, ker se je tudi kot vodja naraščaja »Svobode« uprav po očetovsko udeleževal. Bil je dolga leta član Zveze Rudarjev Jugoslavije in je bil tudi večkrat na odgovornih mestih kot odbornik. Njegovi nasveti in odkrit značaj je bil v težkih časih, ki ga je rudarsko delavstvo preživljalo in ga preživlja, kakor balzam na proletarske rane. Bil je zaupnik II. skupine nad 10 let. Nešteto je bilo slučajev, kjer je s svojim neustrašenim nastopom, s svojim nasvetom koristil svojemu sodelavcu in splošnosti. Globoko je pojmoval važnost delavskega združništva, zato je tudi na tem polju bil izredno delaven. Bil je zvest član bivše Socijalistične stranke Jugoslavije in je kot strankin funkcionar vselej pravilno razumel naloge socijalizma.

Bil je sodrug, vzgojitelj in borec za delavske pravice.

Da je imel Milan Polovič tako širok krog znancev in prijateljev, kakršnega ima malokdo, je bilo razvidno iz udeležbe na pogrebu, ki se je vršil v torek, dne 27. februarja. Da se sodrug in borec za delavstvo primerno počasti, je bil položen na mrtvaški oder v pevski sobi »Svobode« v Delavskem domu. Dan in noč so se neštevilne sodružice in sodrugi, kakor tudi ostali znanci in prijatelji poslavljali od njega. Že več ur pred določenim časom so se začele zbirati nepregledne množice na dvorišču Delavskega doma in ob glavní cesti. Pred odhodom od Delavskega doma so združeni pevski zbori »Svoboda« Trbovlje, »Svoboda I« in »Svoboda II« iz Hrastnika, pevski zbor »Svobode« Zagorje in pevski zbor »Zarje« Trbovlje, svojemu dragemu sodrugu in pevcu zapeli za zadnji pozdrav.

Sprevoda, ki si ga je udeležilo nad 2000 ljudi, v Trbovljah še najbrž ni bilo. Sprejaj so korakali nešteti znanci, potem razvita zastava »Svobode« s črnim florom. Za zastavo člani in članice »Svobode«. Za njim korporativno članice »Zveze delavskih žen in deklet«. Potem so korakala vsa pevska društva »Svobode« in za pevci Delavska godba. Pred krsto so nosili številne vence z rdečimi in črnimi trakovi, med katerimi se je nahajal tudi lep venec, ki ga je svojemu zvestemu delavcu podarilo obratno vodstvo zunanega obrata. Ob krsti so šli sodrugi v rudarskem kroju. Za krsto ožji sorodniki in vsi

nameščenci zunanjega obrata z obratnim vodstvom na čelu. Za njimi predstavniki načelstva zadruga »Delavski Dom«, načelstva II. skupine rudarske zadruga, zastopniki svobodne strokovne organizacije Zveze Rudarjev Jugoslavije iz Trbovelj, Zagorja in Hrastnika kakor tudi zastopniki zadruga rudarjev iz Hrastnika. Za njimi so se vrstile nepregledne množice žen in deklet.

Na grobu je govoril v imenu delavskih kulturnih, gospodarskih in strokovnih organizacij s. Jurij Arh, združeni pevski zbori so ponovno zapeli in Delavska godba je zaigrala žalostinko.

Sodruha Milana ni več med nami. Ali on živi v naših srcih dalje. Njegov cilj v življenju je tudi naš cilj. Naša največja dolžnost je, da izpolnimo njegovo oporo.

Kronika

Dr. Živko Topalović:

Narodna banka in narodno gospodarstvo

Naš največji denarni zavod je Narodna banka. Njen delniški kapital znaša 180 milijonov Din, rezervni fond 80 milijonov. Na razpolago pa ima mnogo več denarja od teh svojih 260 milijonov. Kajti ona je denarni zavod, ki ima od države ta privilegij, da tiska denar, in sicer za trikrat več, kakor ima zlata. Na podlagi tega privilegija ima Narodna banka preko dve milijardi Din svojega denarja, danega na posodo na obresti, in okrog dvesto milijonov v raznih zgradbah in strojih.

Narodna banka gospodari torej z denarnim kapitalom v znesku okrog dveh in pol milijarde Din. To je največji denarni kapital, ki obstoji v naši državi. To je hkrati tudi najmočnejši gospodarski faktor, ki more najmerodajneje vplivati na vse naše gospodarsko življenje. Kdo izkorišča sedaj denarno bogastvo te banke?

Po poročilu za 1933. leto so razdeljeni krediti, ki jih je odobril upravni odbor Narodne banke, tako-le:

	v milijonih Din	v odstotkih
privatni denarni zavodi	1.083	59.92
Industrijalci	463	25.59
Trgovci izvozniki	104	5.75
Trgovci uvozniki	82	4.51
Obrtniki	30	1.68
Poljedelske zadruga	28	1.55
Drugi poklici	18	1.00

Ta pregled nam kaže, da Narodna banka v glavnem financira kapitalistično gospodarstvo: kapitalistične denarne ustanove, industrijo in trgovino. Kapitalistično gospodarstvo je uporabilo 97 odst. denarnih sredstev Nar. banke, nekaptalistično pa samo 3 odst. Ti trije odstotki se delé na obrt in poljedelstvo, nameščenci

in delavci in njihove ustanove pa nimajo od vsega nič.

Mali ljudje ne pridejo torej do kredita pri Narodni banki; kredit od denarja Narodne banke morejo dobiti samo posredno potom privatnih bank in proti plačilu posebnega zaslužka tem privatnim bankam.

Kot se vidi iz gornjega pregleda, izkoriščajo glavno vsoto denarnega bogastva Narodne banke denarni kapitalisti, v čijih rokah je to denarno bogastvo — sredstvo za nadaljnjo špekulacijo. Celih 60 odst. denarnega bogastva Narodne banke odnašajo privatni denarni zavodi, da ga šele oni po znatno višjih obrestih dajejo v zaposlitev organizatorjem gospodarstva ali špekulantom.

Tak sistem financiranja znatno množijo parazite (zajedavce) na gospodarskem življenju. Njim se naravnost podvojuje obrestna mera, s katero se obtežuje gospodarstvo. Privatne banke dajejo denar gospodarstvu po dvakrat višji ceni od one, ki jo same plačajo Narodni banki.

Rak-rana našega gospodarstva je posredništvo, ki obstoji med izvorom denarnega kapitala v emisijski banki in med gospodarskim delom. To posredovanje privatnih bank podvojuje plačilo in navaljuje množico nepotrebnih parazitov na gospodarsko življenje. V sistemu, kjer bi bila neposredna vez med emisijsko banko in gospodarstvom, bi bilo mogoče odstraniti vse te parazite in obrestna mera, ki jo gospodarstvo plača, pa naj bo ta mera katerekoli višine, bi vedno znašala polovico tistega, kar danes znaša. Socializacija Narodne banke in velike industrije bi ustvarila ogromno pridobitev za vso družbo in bi očistila gospodarstvo parazitov.

Narodna banka je v 1933. letu dajala posojila po 9 odst. Privatne banke so jih dajale po 15—20 odst. Jasno je, da so uživali veliko prednost tisti industrijalci in trgovci, ki so mogli dobiti kredite ne-

posredno pri Narodni banki, namesto da bi jih iskali s posredovanjem privatnih bank. Uprava Narodne banke je v položaju, da izbira tiste, ki jim bo dala kredite neposredno, in da te kredite dobro zavaruje. Poročilo Narodne banke za 1933. leto pa kaže rezultate, ki dajejo ogromne izgube.

40 odst. letnega brutto-zaslужka se je odpisalo na dvomljiva ali propadla izterjanja. To res ni niti malo pohvalen način gospodarstva s tako ogromnim narodnim bogastvom, kakor je poverjeno upravnemu odboru Narodne banke.

Banka je v pretečenem letu zaslužila na obrestih brutto 163 milijonov Din. Ako bi se to računalo v razmerju z delniškim kapitalom v znesku 180 milijonov Din, bi se reklo, da je Narodna banka prislužila 90 odst. Samo v enem letu je najmanj podvojila svoj delniški kapital.

Normalni stroški znašajo 63 milijonov. Po tem bi znašal čisti letni zaslužek 100 milijonov Din ali 60 odst. delniške glavnice.

Toda upravni odbor Narodne banke je izkazal čistega dobička samo 62 milijonov po nujno odpisanih amortizacijah v znesku 10 milijonov. A kje je še 63 milijonov? Teh 63 milijonov se je odpisalo na sumljive terjatve ali izgubljene kredite, dane vplivnim kapitalistom dvomljive vrednosti.

V upravi Narodne banke se je uvedel običaj, da se dajejo veliki milijonski krediti članom uprave in podjetjem, ki so z njo v zvezi. Tako je svoj čas postal veliki kapitalist Dragiša Matejić najvplivnejši član uprave Narodne banke. Bil je lastnik dveh privatnih bank, nekoliko tovarn in rudnikov. Tem njegovim podjetjem se je odobrilo kreditov v znesku 100 milijonov Din, ko je bil član uprave N. banke. Sedaj je mnogo njegovih podjetij propadlo in z njimi tudi mnogo denarja N. banke. Krediti Narodne banke so se dajali privatnim bankam Dragiše Matejića tudi tedaj, ko se je že vedelo, da njegova podjetja propadajo. Če bi se namesto razmetavanja ogromnih milijonov za sumljive posle vplivnih kapitalistov znižala obrestna mera, bi imelo vse gospodarstvo ogromne koristi od nje.

Poročilo uprave Narodne banke za 1933. leto daje nepopolno in napačno sliko naših gospodarskih razmer. Poročilo trdi, da se naše narodno gospodarstvo krepi in prilagodi stanju, ki ga je zapustila močna kriza v predprejšnjem letu. Konstatira oživljenje nekaterih industrij, posebno tekstilne in lesne ter zlasti podudarja dvojice važnih faktorjev: da je trgovska bilanca 1933. l. aktivna za 495 milijonov in da je ministrstvo financ ka-

širalo za 403 milijone Din neposrednih davkov več nego v prejšnjem letu. Iz vsega tega sklepa uprave N. banke, da so se naše gospodarske razmere stabilizirale in da se ne stabilizirajo več.

Ne bi polemizirali s temi zaključki, če ne bi vzbujali vtisa: da gre vse samo od sebe na boljše, da niso potrebni nobeni energični, novi napor za pobijanje gospodarske krize, ker se bo vse samo od sebe najbolje uredilo. Ta samozadovoljnost je najnevarnejša zabloda sedanjosti.

Da gre nekaterim industrijam dobro pod velikansko zaščito, ki se jim je dala, ni noben znak napredka. Te industrije so radi posebne zaščite mogle dvigniti cene na višino, ki ne odgovarja cenam drugega blaga; napredujejo na račun upropaščenja drugih panog gospodarstva. To je večinoma tehnično nezdrava, parazitska industrija, ki uspeva na račun vsega gospodarstva in na račun izredno nizkih plač zaposlenega osebja; ta industrija more uspevati samo zato, ker je zaščitena ne le s carinami, temveč ker jo ščitijo tudi devizne omejitve, to, da si ljudje ne morejo nabaviti tujega denarja, da trgovci ne morejo kupovati tujega blaga, in s tem je ustvarjena možnost, da se domače, posebno tekstilno blago draži, v času, ko se drugo blago ceni in ko občutno pada kupna moč ljudskih množic. Tako industrijsko napredovanje je samo znak nezdravih razmer; če se hoče pravo saniranje gospodarstva, je treba preprečevati in onemogočati parazitstvo nekaterih industrij, ki povzročajo splošno škodo in splošno izčrpavanje gospodarstva in konsumentov.

Aktivnost trgovinske bilance je ugoden pojav, ali, žal, zelo nesiguren. Ona zavisi od inozemstva in inozemske trgovinske politike. Pri tem si ne smemo prikrivati pravega stanja. Kajti, medtem ko smo za 495 milijonov Din manj plačali inozemstvu za uvoženo blago nego inozemstvo nam, kaže poročilo N. banke, da leži pri njej 358 milijonov vezanih Din, ki pripadajo inozemstvu, pa se njihov izvoz ovira radi valutnih predpisov. Če oštejemo ta denar, se višek trgov. bilance zmanjša na vsega skupaj 137 milijonov. Državna plačila dolgov v inozemstvu so se odložila do 1935. leta. To je trenutna prištednja v znesku nad milijardo Din letno. Ali za toliko raste glavni dolg in to bo treba nekoč plačati.

Ako pa sedaj objektivno primerjamo stvarna dejstva v našem gospodarskem življenju, potem jasno vidimo dva odločilna faktorja: 1. da se je tudi v 1933. l. zniževalo, manjšalo proizvodnjo in promet v celokupnem gospodarstvu in 2. da se je kupna moč širokih ljudskih množic in

s tem konsumna moč domačega trga zmanjšala za razvijanje gospodarstva.

Evo nekoliko dejstev, ki potrjujejo, da sta se v l. 1933. ponovno zmanjšala proizvodnja in promet blaga v naši državi. Denarni obtok se je zmanjšal napram prejšnjemu letu za 445 milijonov. Denarni obtok je znašal v 1933. l. 4.327 milijonov. To pomeni, da je denarni obtok v devet letih padel za 1.882 milijonov ali za 30%. V promet se je dalo 800 milijonov srebrnega denarja, ali kljub temu znaša nazadovanje obtoka za celo milijardo Din.

Istotako pada tudi drugo sredstvo, s katerim se opravlja blagovni promet — pada železniški promet. V 1933. l. je padel za 3,5% napram prejšnjemu. Naložilo se je okrog 50.000 vagonov manj nego v predhodnem letu.

Približno v istem razmerju so padli tudi krediti, ki jih je jemalo gospodarstvo neposredno ali posredno od Narodne banke. V poročilu Narodne banke se izrecno pravi, da se ni nikomur zmanjšal kredit, pa so se vendar dolgovi N. banki v l. 1933. zmanjšali za 355 milijonov Din. To je vrnitev denarja iz likvidiranih podjetij.

Pomembno je tudi to, da se samo okrog blagajn N. banke suče blizu dve

milijardi Din takorekoč brezposelnega kapitala privatnih bank in oseb. Sem spada 474 milijonov na žiro-računih. Ta denar ne nosi obresti, privatne banke so ga dale v čuvanje N. banki. Sem spadajo blagajniški zapisi banke, ki nosijo malo obresti in znašajo 341 milijonov, in obveznice z blagom v znesku 1.100 milijonov, ki dajejo obresti 2—4%; v to nalagajo privatni kapitalisti svoj nezaposlen denar samo, da jim je siguren, čeprav z nizkimi obrestmi. Ako bi se vračunale tudi nezaposlene denarne vsote pri privatnih bankah in ljudeh, bi se moglo s sigurnostjo trditi, da ležé danes na denarnem trgu najmanj tri milijarde nezaposlenega domačega denarnega kapitala. Tudi to je znak zastoja v proizvodnji blaga. To je opomin, da se ne sme čakati in zapirati oči, ampak da je treba rešiti problem: Kako naj se spravijo v produktivno gospodarsko delo nezaposlen denarni kapital, nezaposleni stroji in brezposelni milijoni delovnih rok!

(Skrajšano po člankih, objavljenih v zagrebških »Radničkih Novinah«, 10.—11. štev. in v 10. štev. beograjskihi »R. N.« t. l.)

Zapiski

»Akademski glas« ali hitlerjevski glas. — Pregovor »Alter schützt vor Torheit nicht« drži. Človek bi pripomnil, da tudi ponosni akademski naslov ne varuje pred neumnostjo. Nemško hitlerjansko študentsko glasilo je slabo ocenilo jugoslovanske študente, ker da še ne poznajo judovskega vprašanja. (Glej »Akad. glas«, št. 11., str. 4.) In uredništvo tednika »Akad. glas« je nato kar pozabilo, da ima pod svojim naslovom zapisano »informativno strokovni list« in se je brž potrudilo, da dobé nemški hitlerjevci boljše mnenje o jugoslovanski akademski mladini, če že ne o vsei, pa vsaj o tisti, ki v Ljubljani piše in urejuje »Akad. glas«. V gostobesednem uvodniku 11. štev. pišejo sicer z debelimi črkami: »Da bomo dorasli poslanstvu, ki nam ga nalaga usoda, je treba, da vse naše misli in delo presine močan tvorni duh, ki mu je osnovna podlaga ideja vsečlovečanske ljubezni.« Toda v nasprotju z »idejo vsečlovečanske ljubezni« že na 2. strani iste številke priobčujejo proti Židom tak članek, ki bi mogel iziti le še v zadnjem zakonem hitlerijanskem lističu. Pisan je tako neumno, bedasto in hkrati strupeno, da bo res mo-

ral »najti dopadenje« pri vodstvu nemške hitlerijanske študentske zveze. Kajti hitlerijanskemu fašizmu nobena stvar ne imponira bolj kakor neumnost in podlost v enem objemu. Člankar v »Akad. glasu« priznava Židom, da »jih karakterizira visoka inteligenca. Največji učenjaki so židovskega pokolenja (Newton, Einstein, Marx etc.)« Ampak potem pa razlaga ves svet tako, kakor da trpimo na tej zemlji samo radi tega, ker prebivajo na njej Židi, ki hočejo »gospodarsko zaslužiti ves svet«; Žid Staviski je samo zato goljufal, da imajo priliko drugi Židi, da govoré proti goljufiji, veliki znanstvenik in raziskovalec spolnega vprašanja Magnus Hirschfeld je pornograf, packa, samo zato, ker je Žid. Židi so človeške hijene itd. Pa pri »Akad. glasu« bi v znamenju »ideje vsečlovečanske ljubezni« odpustili Židom vse grehe, vse goljufije, tatvine, borze, banke, koncerne, svinjarije, če ne bi ti nesrečni Židi zakrivali greha vseh grehov, pohujšanja vseh pohujšanj: »Še eno značilnost naj podčrtam. Židovstvo je nosilec marksistične ideje in revolucije.« (Da to čim krepkeje dokaže, je člankar po nedolžnem uvrstil med Žide tudi čistokrv-

nega Rusa Lenina.) Ves socializem, vse delavsko gibanje, socialno vprašanje — vse to ni nič drugega, kakor satanska iznajdba in igra židovstva! Tako! Kdo bi se še upiral takemu senzacionalnemu, epohalnemu odkritju, posebno še, ko je bilo to razodetje objavljeno, sporočeno in potrjeno v samem »Akademskem glasu«! Le eno skromno, ponižno pripombo si bomo dovolili: akademska čast in ponos zahtevata, da se vsaka stvar obravnava vsestransko, objektivno. Če je že članek toliko slabega našel na židovstvu, če je v svoji vnetosti še kakega Slovana po nedolžnem vtaknil Židom v čevlji, naj bi povedal za Žide vsaj eno dobro stvar, ker potem bi se vsa kritika zdela pravična in bi učinkovala kot bengalična luč. Povedati bi moral to dobro lastnost Židov — da prvi Kristusovi apostoli, učenci in evangelisti niso bili Kranjci, temveč čistokrvni Judi.

Pri vseh tej hitlerjevski vnetosti »akademskega« učenjaka sem se spomnil na Ivana Cankarja, pristaša in oznanjevalca »židovskega marksizma«. Pri opisu močne demonstracije dunajskega socialističnega proletariata je izrekel on to-le mnenje o dobršnem delu akademske mladine: »Leta 1848. so hiteli dunajski študentje klicati delavce, črno vojsko. Samo šestdeset let je minilo, ljudje božji! Zdaj glejte: leta 1905., na dan tistega slavnega 28. novembra, je marširalo preko dunajskega Ringa dvestotisoč delavcev v dvanaajststročnih vrstah; črna, tiha procesija — pet dolgih ur. Ne besede ni bilo, ne vzklila. Tako se vzdigne nema silna senca na obzorju... Besed ni bilo treba; mirno je stopil delavec v mesto in si je vzel pravico, ki jo je hotel. Predno pa je minila procesija, se je to-le zgodilo: v gostih gručah so stali študentje pred univerzo na visoki rampi. In, kakor je šega dvornih svetnikov, so žvižgali šele poslednjim redkim vrstam, šele trudnim zakasnelcem; ampak zakasnelci, kolikor trudni, so planili na rampo. In, kakor je pač šega dvornih svetnikov, so študentje pobegnili v hišo in zaklenila so se visoka železna vrata za njimi.

Takrat me je bilo sram, da sem bil po svojem ovratniku in po svoji obleki bolj podoben študentu kakor zidarju.« X.

Tiskovni sklad „Svobode“

IV. seznam prispevkov za tiskovni sklad »Svobode«:

Javornik: Podružnica »Svobode« darovala Din 100.—, na 4 bloke zbrala Din 100.—; skupaj Din 200.—.

Hrastnik: zbral na bloke s. Beutl Fr. Din 75.—.

Tržič: zbral na blok Anton Kristofek Din 25.—, s. Kalan Peter Din 25.—; skupaj Din 50.—.

Gorje: podružnica »Svobode« Din 100.

Maribor: zbral s. Teply Bogo Din 75.

Stari trg pri Rakeku: s. Franc Stare zbral na bloke Din 41.—.

Ljubljana: darovali sodrugi: Franc Jernejčič Din 50.—, s. Josip Cankar Din 10.—, s. Ivan Vuk-Simonič zbrala na blok št. 360 Din 26.—, s. Jevnikarjeva na bloku št. 341 zbrala Din 25.—, Splošna delavska strokovna zveza, podružnica Din 246; skupaj Din 357.

Vsega skupaj Din 898.—, prva zbirka Din 3782.—, druga Din 2001.50, tretja Din 1572.—, vsega skupaj Din 8.253.50.

Listnica uredništva

Prihodnja številka bo večja in bo dvakrat nadomeščen nekoliko manjši obseg te številke. Prav velikih števil pa ne moremo vedno izdajati, ker se tiskovni sklad bolj počasi steka. — V uredniški mizi se je nabralo že mnogo gradiva, ki doslej ni moglo priti na vrsto. Naj potrpe prizadejti sodruzi; vse, kar je dobrega, bo objavljeno.

Listnica uredništva.

Tudi denarne žrtve za organizacijo kažejo zavednost članov.